formig håla, 4 cm. i diameter. c) 5 cm. inåt midten från föregående en otydlig ristning, troligen aktern af ett fartyg. d) 25 cm. från 'hjulet' på hällens öfre del ett stycke af ett bemannadt fartyg. Den bit deraf, som bäst träder fram är 24 cm. lång. Fören och aktern synas emellertid ej på grund af den starka förvittringen. På stenens andra sida upptäcktes inga ritningar. — Måtten på denna sten ofvan jord äro: höjd 1,6 m., bredd 1,12 m. och tjocklek 13 cm.»

Slutligen konstatera Ambrosiani och Efvergren, att figurerna på stenen vid Tuna prästgård (och på en bergknalle på Vässarens ägor) »äro . . . af samma beskaffenhet som de på bronsålderns hällristningar vanligen förekommande. Man kan derför antaga, att Tuna-ristningarne tillkommit under nämnda tid.» Det kan fastställas, att de ristningar som här beskrivas icke existera. De utgöras av naturliga fördjupningar. I den på prästgårdstomten resta stenens yta finnes emellertid numera en mycket grund ristning. Den har utförts omkring år 1930 av en i Tuna prästgård boende person. Från Tuna socken äro sålunda inga hällristningar kända; stenen på prästgårdstomten är ingen runsten.

Hässelby, Tuna sn.

Traditioner om en försvunnen runsten vid Hässelby eller på granngården Nyvallas ägor ha funnits i dessa trakter. Sålunda uppge S. Ambrosiani och W. Efvergren i »Fasta Fornlemningar inom Tuna socken 1892» (ATA), att »man enligt uppgift för omkring 20 år sedan på Nyvalla sökt en runsten, som der skulle finnas, men ej återfunnit densamma . . . En sådan lär emellertid finnas på Hesselby egor i en hage ej långt från gränsen till ofvannämnda by. Denna kan möjligen vara densamma, som den ofvan såsom förlorad omnämnda.» I *UFT* h. 24 (1905), s. 96 återfinnas dessa uppgifter. Där tillägges: »Denna sten är dock ej af oss [= Ambrosiani och Efvergren] påträffad.» Icke heller under runinskriftsinventeringen i Uppsala län 1942 kunde någon runsten uppspåras på de angivna platserna.

1125. Krogsta, Tuna sn.

Pl. 112, 113.

Litteratur: B 581, L 2055. J. Bureus, F a 6 s. 2, s. 45, s. 189 n:r 122 (Rhezelius), F a 10:2 n:r 121; J. Rhezelius, Monumenta Uplandica (F c 6), s. 199 (tryckt i UFT h. 32, 1915, s. 58), F l 1 n:r 6; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 116; P. Tham, Anteckning år 1807 (i Liljegrens Samlingar ᚱᚢᚾᚬᚱ 1, ATA), Iduna h. 7 (1817), s. 183 noten; J. G. Liljegren, Anteckning (ATA); W. C. Grimm, Ueber deutsche Runen (1821), s. 173, s. 174 f., s. 177 f., s. 180 f.; Finn Magnusen, Runamo og Runerne (1841), s. 336 f.; P. A. Munch, Undersögelser angaaende Danmarks ethnographiske Forhold i de ældste Tider (i: Annaler for nordisk Oldkyndighed og Historie 1848), s. 288 noten [= Samlede Afhandlinger 1 (1873) s. 469 f.]; C. Säve, Brev till G. Stephens den 1—4 sept., 27 okt. 1861, 5 okt. 1868, 17 och 19 april 1869 (ATA); R. Dybeck, Reseberättelse för år 1866 (ATA); G. Stephens, ONRM 1 (1866—67), s. 184 f., Candidat L. F. A. Wimmer om de oldnordiske Runeindskrifter (i: Aarbøger 1867), s. 215, ONRM 2 (1867—68), s. 951, 966, 967, 969, ONRM 3 (1884), s. 31, 452, ONRM 4 (1901), s. 81 f., 95, Handbook of the ONRM (1884), s. 14, 237; H. Hildebrand, Berättelse om en resa i östra Upland 1868, s. 19 (ATA); S. Bugge, Bidrag til Tydning af de ældste Runeindskrifter (i: Tidskrift for Philologi og Pædagogik h. 7, 1867), s. 219, h. 8 (1868—69), s. 167—172, Lidt om de ældste nordiske Runeindskrifters sproglige Stilling (i: Aarbøger 1870), s. 215 f., Bemærkninger om Runeindskrifter på Guldbrakteater (i: Aarbøger 1871), s. 197, 210, To nyfundne norske Rune-Indskrifter fra den ældre Jærnalder (i: Forhandlinger i Videnskabs-Selskabet i Christiania 1872), s. 327, En i Norge funden Spænde med Runeindskrift fra Mellemjernalderen (i: Aarbøger 1878), s. 67, Runestenen fra Opedal i Hardanger (i: ANF 8, 1892), s. 6, NIæR 1 (1891—1903), s. 30 not 1, 128 f., 132 f., 145, 148, 371, 380, NIæR Indledning (1905—1913), s. 17 f., 67, 207 f., NIæR 2 (1917), s. 527, Der Runenstein von Rök (1910), s. 176, 186; Konr Gislason, De ældste runeindskrifters sproglige stilling 2 (i: Aarbøger 1871), s. 365: L. F. A. Wimmer, De ældste nordiske Runeindskrifter (i: Aarbøger 1867), s. 54, Navneordenes böjning i ældre dansk (1868), s. 46, Runeskriftens Oprindelse og Udvikling i Norden (1874), s. 93, 132, 137, 181, Die Runenschrift (1887), s. 99, 149, 155 f. (noten), s. 160, 163, 171, 212, 218 (noten), s. 303; UFT h. 1 (1871), s. 73 f., h. 5 (1876), s. 98; D. H. Haigh, Notes in illustration of the runic monuments of Kent (1872), s. 211 f.; L. F. Leffler, Om *v*-omljudet af *ĭ*, *ī* och *ei* i de nordiska språken (i: Uppsala universitets årsskrift 1877), s. 85 not 2; R. Heinzel, Über die Endsilben der altnordischen Sprache (i: Sitzungsberichte der phil.-hist. Classe der kais. Akademie der Wissenschaften, Bd 87, 1877), s. 368, 478 (särtrycket s. 28, 138); A. Noreen, Små grammatiska och etymologiska bidrag (i: ANF 1, 1883), s. 154 (noten), Altisländische und altnorwegische Grammatik, 1. uppl. (1884), s. 107, 192, 2. uppl. (1892), s. 156, 260, 3. uppl. (1903), s. 215, 339, 4. uppl. (1923), s. 246, 382; F. Burg, Die älteren nordischen Runeninschriften (1885), s. 104 f.; E. Brate, Runologiska spörsmål (i: VHAAkad:s Månadsblad 1886), s. 6, 8; R. C. Rasmussen, Stenene fra Möjbro, Gommor, Einang, Stenstad og Krogstad (1887; hektograferad

broschyr); R. Henning, Die deutschen Runendenkmäler (1889), s. 147, 148; A. Blomberg, Beskrifning till kartbladet Alunda (1889), s. 39; S. Ambrosiani och W. Efvergren, Fornminnesinventering inom Tuna socken år 1892 (ATA); Th. v. Grienberger, Beiträge zur runenlehre (i: ANF 14, 1898), s. 117 f.; S. Ambrosiani, Fasta Fornminnen i Tuna socken (i: UFT h. 24, 1905), s. 95; O. v. Friesen, Runstenar i Uppland och Gästrikland undersökta åren 1899, 1900 och 1901 (ATA), Om runskriftens härkomst (i: Språkvetenskapliga Sällskapets i Uppsala förhandlingar 1904—1906), s. 28, Anteckningar (UUB), Reseberättelse 1904 (ATA), Upplands runstenar (i: Uppland, bd 2, 1908), s. 450, 451, Upplands runstenar (1913), s. 2 f., 4, Runorna (Nordisk kultur, bd 6, 1933), s. 29, 40, 45, 68, 76, Möjbro-stenen (i: Fornvännen 1949), s. 307; Östhammars Tidning den $^{10}/_{11}$ 1905; K. Ahlenius och A. Kempe, Sverige 4 (1909), s. 771; Alexander Jóhannesson, Grammatik der urnordischen Runeninschriften (1923), s. 10, 15, 22 f., 38, 55, 60, 95 f.; O. Ericson, Några äldre runinskrifter, grekiska-latin-hebreiska på Charnay-spännet, Kroksta-stenen, Köslin-ringen (1923), s. 14 f., Runminnesmärken från äldre tid (1954), s. 29 f.; O. Lundberg, Krogsta-stenen (i: UFT h. 40, 1925), s. 54—55; C. J. S. Marstrander, De gotiske runeminnesmerker (i: NTS 3, 1929), s. 143, 144, Opedalstenen (i: NTS 3, 1929), s. 180 f., 182 n., 183 n., Tunestenen (i: NTS 4, 1930), s. 304, De nordiske runeinnskrifter i eldre alfabet 1 (i: Viking 1952), s. 270 f.; A. Nordén, Från Kivik till Eggjum (i: Fornvännen 1934), s. 102 f.; W. Krause, Beiträge zur Runenforschung 1 (i: Schriften der Königsberger Gelehrten Gesellschaft 1932), s. 70 f., Was man in Runen ritzte, 1. uppl. (1935), s. 19, 2. uppl. (1943), s. 25 f., Runeninschriften im älteren Futhark (1937), n:r 70; H. Arntz, Handbuch der Runenkunde (1935), s. 135 f., 265 f., 2. uppl. (1944), s. 68, 70, 142, 211; H. Arntz och H. Zeiss, Die einheimischen Runendenkmäler des Festlandes (1939), s. 13, 26, 150; K. Reichardt, Runenkunde (1936), s. 68 f.; S. Agrell, Die Runen auf dem Stein von Krogsta (i: Mélanges linguistiques offerts à M. Holger Pedersen 1937), s. 334 f.; V. Jansson i ANF 56 (1942), s. 336; S. B. F. Jansson, Runinskriftsinventering i Uppsala län 1942 (ATA); B. Bergman, Uppländsk run- och bildstensristning (1948), s. 11 f.; W. Holmquist, Ryttaren från Möjbro (i: Fornvännen 1952), s. 254 f.; K. Helm, Altgermanische Religionsgeschichte 2: 2 (1953), s. 130; H.-Fr. Rosenfeld, Der Runenstein von Krogsta und das nord- und westgermanische Demonstrativpronomen „dieser" (i: Forschungen und Fortschritte, Bd 29, Heft 6, Juni 1955, s. 172 f.).

Äldre avbildningar: Bureus, teckning (i F a 10: 2; återgiven i ONRM 1 och i Handbook of the ONRM); Rhezelius, teckning (i F c 6; återgiven i UFT h. 32, 1915, s. 58), teckning (i F l 1); P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 581; återgivet av Grimm i a. a. tab. VI, av Finn Magnusen i a. a. tab. VIII, i UFT h. 1); J. Nordenfalk, teckning 1858 (i ONRM 2 och i Handbook); C. Säve och N. Linder, kalkering 1869 (i ONRM 3 och i Handbook); K. A. Hagson och Ph. Löfgren, teckning (i ONRM 3); foto i ATA (återgivet av Krause, Arntz, Reichardt, Agrell m. fl.); von Friesen, foto 1925 (i UFT h. 40); O. Thunman, teckning (i Upsala Nya Tidnings julnummer 1933, s. 14); B. Bergman, foto 1948; Marstrander, foto 1951.

Krogstastenen står rest i ett gravfält, nu använt som beteshage, 200 m. S om Krogsta n:r 2, 30 m. V om vägen Krogsta—Tuna kyrka, 160 m. V om järnvägen Faringe—Gimo. Runstenens plats är utmärkt på Geologiska kartbladet »Alunda».

Den plats där runstenen står är märklig. Gravfältet, som sträcker sig i NNÖ—SSV, mäter 100×80 m. Det består, enligt Riksantikvarieämbetets inventering av fasta fornlämningar år 1952, av omkring 25 fornlämningar: en hög, en stensträng, en stor terassliknande, rund stensättning (18 m. i diameter) samt ett 20-tal mindre, runda, fyllda stensättningar. Den stora, terassliknande stensättningen ligger 30 m. SV om runstenen, strax V om en vattensamling. Såväl N som S om stenen finnas runda stensättningar av ålderdomlig typ. 7 m. Ö om runstenen löper i nord—sydlig riktning en kraftig stensträng, som möjligen antyder, att platsen ursprungligen har varit inhägnad. Fornminnesområdet är utmärkt på Ekonomiska kartbladet »Tuna» (1954).

Krogstastenen omgives nu av fem smärre stenar; åtminstone de tre södra av dessa äro emellertid av allt att döma ditsatta, då stenen återupprestes på 1860-talet.

I likhet med Möjbrostenen (U 877), Upplands andra urnordiska runsten, har Krogstastenen länge varit känd av fornforskningen. Både Bureus och Rhezelius ha undersökt och avbildat ristningen. Enligt Bureus, som granskade Krogstastenen den 7 maj 1594, fanns den »Widh Krogstadh i Tuna S.» (F a 6); på teckningen i F a 10: 2 anger Bureus platsen på samma sätt: »Vidh Kroghstadh i Tuna S: i Vpland». (Bureus kallar runorna »Literæ Jgnoratæ»; se F a 6, s. 2.) Rhezelius: »Wid Krogstadh hos småhögarne» (F a 6); *Monumenta Uplandica* (F c 6): »Denne Sten står sönan Krogesta i gärdet widh småhögarna, mörkblå sten.» F l 1: »Tuna Sochn. J Krogsta gärdet widh Småhögarna». I *Ransakningarna* 1667—84 omtalas egendomligt nog icke Krogstastenen. Däremot finnes en uppgift, som i detta sammanhang har ett visst intresse: »J Krogsta giärdhe finnes een

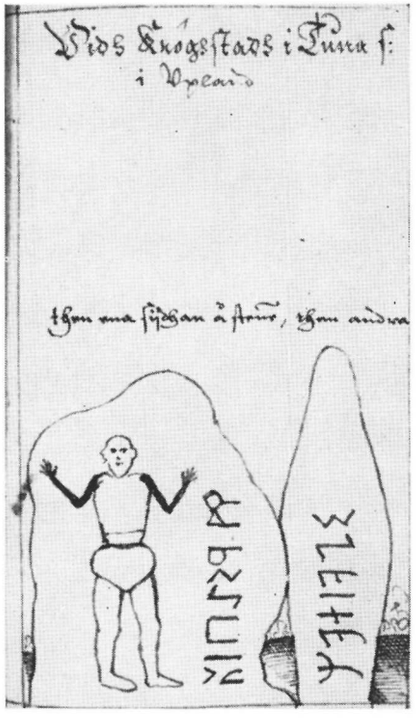

Fig. 429. U 1125. Krogsta, Tuna sn.
Efter teckning av Bureus i F a 10:2.

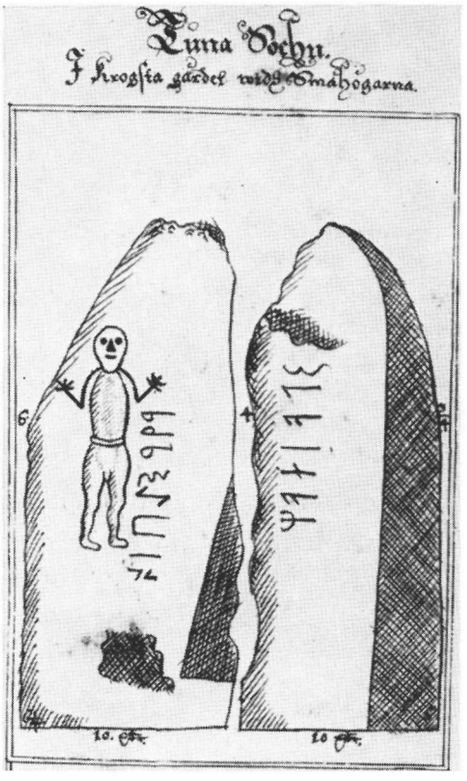

Fig. 430. U 1125. Krogsta, Tuna sn.
Efter teckning av Rhezelius i F l 1.

Kiälla, uthj hwilken dhee hafwa offrat sigh tilhiälp». På träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* finnes bläckanteckningen »Krogesta i tuna sochn» (B 581: »Krogesta»; L 2055: »Olands härad, Tuna socken, Krogesta»). I *Monumenta* antecknas också, att ristningen består av »will runor och en Jätte».

Den tidigaste av mig kända utförligare beskrivningen av Krogstastenen och dess plats har lämnats av Johan Nordenfalk. Hans beskrivning, som är daterad »Gimo bruk d. 10 September 1858» återgives i sin helhet av Carl Säve i ett brev till G. Stephens den 1—4 sept. 1861. I detta brev, där bl. a. det tillämnade verket »The old Northern Runic inscriptions» diskuterades, skriver Säve: »Som Du vet så finnas eller hafva funnits icke långt från Uppsala tvänne runstenar med gotiska inskrifter, d. v. s. med s. k. Angel-Saxiska runor, nämnligen . . . vid *Möjebro*, nu *Möjbro*, i Hagby socken, $1\frac{1}{2}$ Sv. mil V. S. V. från Uppsala, . . . samt vid *Krogstad*, uttalas nu Krocksta', i Tuna socken, $3\frac{1}{2}$ mil N. O. från Uppsala.» Möjbrostenen var, då brevet skrevs, försvunnen.[1]

[1] Den återfanns av Säve strax efteråt, den $^{8}/_{9}$ 1861. Han meddelar Stephens den glädjande nyheten i ett brev den $^{27}/_{10}$ 1861: »*Möjbro-stenen* har jag varit så lycklig att återfinna! Celsii anvisning var riktig, att 'han var flyttad från Möjebro till en prestegård'. — Men hvilken? Jo, jag fann honom i *Hagby* prestgård (i samma socken ligger också *Möjbro*, fordom Möjebro, $^{1}/_{2}$ mil från prestgården — så långt har man släpat den tunga stenen . . . Nå väl, jag fann min dyrbara sten liggande vid brunnen, lagd just framför boskapens vattnings-ho, så att alla gårdens oxar, kor, och framför allt hästar med deras järnskodda hofvar, nu omkring 130 år, troligtvis, just stått på stenens rätsida och gjort sitt till att utplåna skriften. Lyckligtvis är stenarten en ytterst hård, röd granit, så att han lidit mindre, än man skulle tro. Dock var det mig omöjligt att nu läsa inskriften (den befriades välvilligt från all gödsel!). Stenen blir nu rest; men jag lär ej kunna få läsa honom förr än i vår. Så mycket har jag dock med full visshet sett, *att Bautils figur är den rätta* . . .»

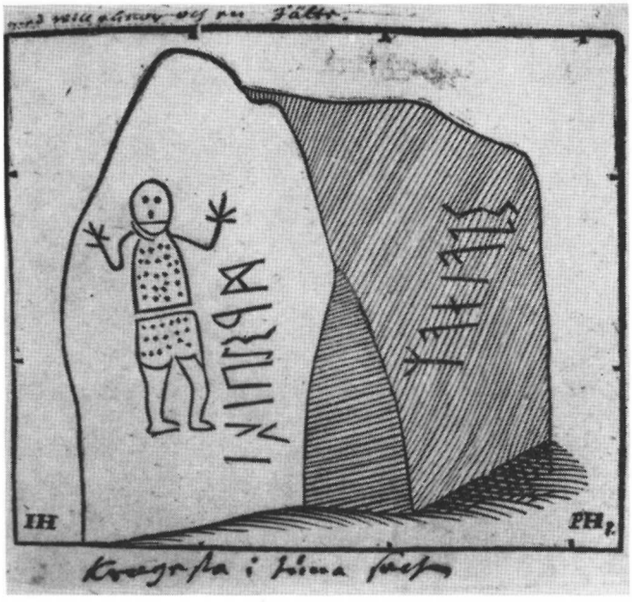

Fig. 431. U 1125. Krogsta, Tuna sn.
Efter träsnitt i Peringskiölds Monumenta (B 581).

Säve fortsätter: »Den andra Gotiska Uppsvea-stenen, Krogstadsstenen . . ., finnes deremot lyckligtvis i behåll. Jag har väl icke sett honom sjelf, men [en] fullt pålitlig person Baron Johan Nordenfalk, Phil. Doct., har sett och aftecknat honom sådan han nu är, och jag sänder Dig hans ritning och noggranna beskrifning.» Platsen för runstenen anges av Nordenfalk på följande sätt: »*Krogesta* el. Krogsta (uttalas Kroksta) by . . . ligger ej fullt $^1/_4$ Sv. mil från Tuna kyrka, omkring $^1/_2$ mil (landsvägen) från Alunda kyrka, $5\,^1/_2$ fjärdingsväg ($1\,^3/_8$ mil) från Hofs gästgifvaregård och till venster om den väg åt Edinge gästgifvaregård, som mot öster utgrenar sig från stora landsvägen mellan Hof och Hagberga. Aftagsvägarne äro först vid Häcklinge till höger och sedan vid första vägskelet vid Börsta till venster. Runstenen (A)[1] — af temmel. finkornig grå granit — finnes på en mindre stenbacke, tvänne bösshåll något i söder från boningshusen. Stället ligger ungefär i spetsen af en liksidig triangel, hvars båda andra hörn utgöras af Nämndeman Anders Janssons gård (B)[1] och hans väderqvarn (C)[1]. — Vid min ankomst till stället, d. 9 Sept. 1858, låg runstenen kullfallen åt den sida, på hvilken den mesta ristningen finnes, hvarföre han omhvälfdes.» Efter en detaljerad beskrivning av själva stenen (se nedan s. 482, not 2) fortsätter Nordenfalk: »'Flere hundrade' lass sten äro i senare tiden bortförda från åsens sidor. Man hade äfven tänkt på att taga 'stenen med Gubben', men dels ligger han i en grop, dels 'va'en för svår' (lyckligtvis!). Hoppoms, att mina varningar mot den, af markens egare, yttrade afsigten, att, sedan stenen blifvit uppställd, 'hugga opp figurera'(!!), tagit skruf!»[2]

Den av Nordenfalk antydda tillämnade resningen av Krogstastenen blev tydligen icke av. Vid Dybecks besök åtta år senare låg stenen fortfarande omkull. I sin reseberättelse för år 1866 skriver nämligen Dybeck: »I Tuna socken lät jag resa å en höjd i gärdet söder om Krogstads by en fallen och i jorden något sunken sten med 'urnordiska runor' . . . Höjden, der han varit och ännu är, eger åtskilliga orediga stensättningar, hvilka borde till sitt inre undersökas. De töra icke varit annat än mindre stenrör.»

H. Hildebrand besökte Krogsta under sin resa i östra Uppland år 1868. Han skriver i sin

[1] Se fig. 433.

[2] I fortsättningen beskriver Nordenfalk några andra fornminnen i Krogstas grannskap: »I närheten af Krogsta sågos föröfrigt af fornmärken blott i en hage, straxt i NO. från byn och å andra sidan om gärdet, 2^{ne} temmel. stora *ättehögar* (D); den ene, hvaröfver en gärdesgård går, nästan öfver allt belagd med halfstora kullerstenar, den andra är sedan lång tid urgräfven. Båda synas från byn. — Knappt 100 alnar från dessa, ligga (i samma hage) i den s. k. 'Kyrkbacken', 5—6 större runda stenrösen, hvilkas läge och stenar tydligt nog utvisa, att de äro hopkastade från åkrarna. Sammastädes finnas äfven på backsluttningen 2^{ne} något irreguliera sträckningar (murlemningar?) af stora stenar . . . En sägen går om ofvannämnda stenrösen, att 'Kyrkbacken' först varit utsedd till plats för Tuna kyrka, men most öfvergifvas, då trollen oupphörligen nedrefvo hvad som byggdes. Stensamlingens utseende, mossväxt, samt de antydningar till concentriska ringar, som sporas i läggningen af åtminstone en, tyckas utvisa, att de dock ej varit stenupplag för någon byggnad el. dyl., utan hällre framförts med något ändamål i och för sig, t. ex. utkastade stenkummel, förstörda vårdkasar, el. dyl.??»

reseberättelse: »Icke långt från kyrkan ligger Krogsta, å hvars gärde den märkliga runstenen med de gamla runorna nu är rest. Kring stenen äro fyra smärre stenar reste; en af dem var tydligen nyformad, huruvida alla blifvit ditsatte, då Rickard Dybeck år 1866 reste runstenen, känner jag icke.» Efter en redogörelse för inskriften fortsätter Hildebrand: »Då denna vigtiga runsten sålunda lidit, såsom det synes, af vädrets inverkan och antagligen kommer att lida ännu mera, vore det kanske skäl att låta inflytta honom till museum. Han är icke så stor, att transporten till Uppsala (3 1/2 mil) kan vålla några svårigheter. Om man endast på stället antyder platsen, från hvilket stenen är tagen, kan ej gerna någon vetenskaplig olägenhet vållas genom flyttningen. — Dybeck talar om svaga spår af grafvar å kullen invid stenen. De voro så omärkliga, att jag icke ansåg det vara mödan värdt, att försöka någon gräfning.»

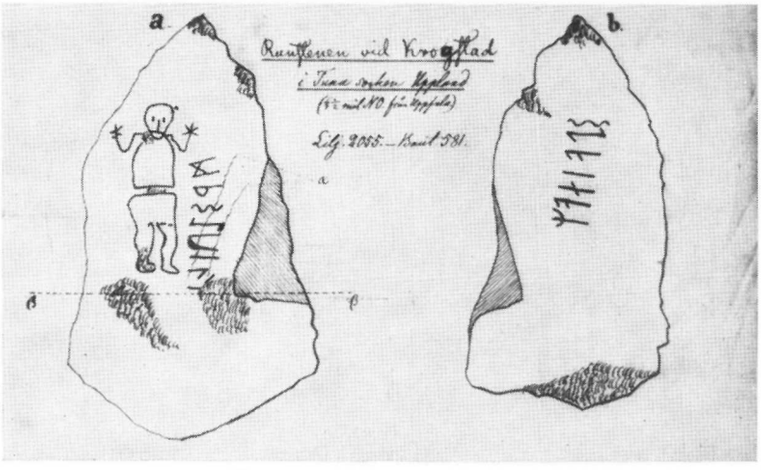

Fig. 432. U 1125. Efter teckning av J. Nordenfalk år 1858.

I *ONRM* 3 (1884) meddelar Stephens, att K. A. Hagson, Linköping, hade lämnat honom följande upplysningar om Krogstastenen och dess plats: »This Krogstad (locally pronounced Kroksta) block is south of the Regimental Drummer's homestead, on a rising ground now partly ploughed up. It is in Tuna Parish, Oland Härad, and (having fallen) was eft-raised about 1868 by the farmer of the land, Karl Erik Jern. A very ancient stone rampart stretches about 430 feet, north and south, not far from the east side, from 2 to 3 feet high and 5 feet broad where least ruined. South of the rune-bearer is a stone-setting, and southwest was once a high grave-mound, now nearly leveled but not yet opened. Still further west is another barrow 25 feet in diameter, nearly 2 1/2 feet high; south of this is a third how.» — I *Beskrifning till kartbladet Alunda* upptages endast Krogstastenen bland de inom bladområdet förekommande runstenarna: »S. om Krogsta en runsten med nästan utplånade runor.» — Fornminnesinventering inom Tuna socken år 1892: »På Krogsta gärde SV om byn finnes en runsten med runor af äldre runraden». I *UFT* (1905) skriver S. Ambrosiani: »På Krogsta gärde SV om byn är en runsten rest. Den har legat omkull, och således står den ej på sin ursprungliga plats. Ett senare påfund är enligt min mening de 4 mindre resta stenar, som stå en i hvart hörn af den kvadrat, hvars midt intages af runstenen. Stenen är ristad på 2 sidor . . . Runorna äro stora och tydliga utan inramning af något slag.»

Östhammars Tidning den 10/11 1905 innehåller en artikel om »Runstenen vid Krogsta i Tuna». I artikeln, som har författats av Carl Silwer, finnas också några uppgifter om stenens plats. Författaren talar om »grafplatsen, på

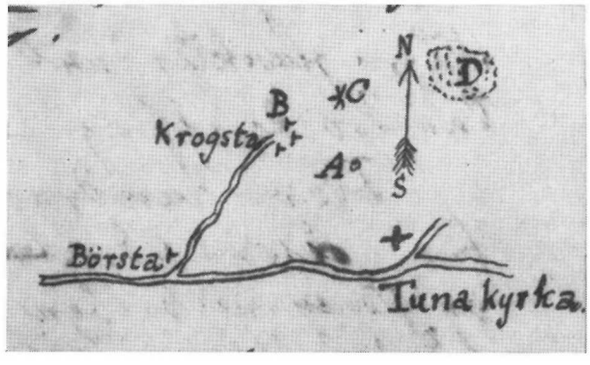

Fig. 433. U 1125. Krogsta, Tuna sn. Kartskiss av J. Nordenfalk år 1858.

hvilken runstenen i fråga är rest jämte en rad stenar, som påminner om en mängd sammanhopade grafvar eller rättare grafstenar. Denna rad mätte, ehuru vid ändarna förstörd, en längd af ej mindre än 170 meter. Måhända har här i fordom tid varit ett hof (= tempel) eller vi (= helig plats) med runstenen och dess människobild som föremål för gudomlig dyrkan. Märkligt är, att såväl den långa stenraden som runstenens framsida med sin gudabild(?) bägge vetta mot öster[1], hvarför det ej är omöjligt att här stått ett soltempel med offer till solguden för de dödas frälsning. Bilden å runstenen tycks med sina uppräckta händer föreställa guden(?) eller den dödes ande hälsa den uppgående solen med tacksägelse, lof och bön. Det må kanske jämväl nämnas, att runstenen är i hvarje väderstreck omgifven af en mindre, trekantig sten, som tillsammans bilda en kvadrat. — Att stenen intill våra dagar blifvit bevarad torde utan tvifvel bero på dess tresidiga, för grundstenar olämpliga karaktär», fortsätter Silwer. »Baksidan är nämligen genom en på midten gående spetsig ås delad i tvenne hälfter. Måhända har ock bildens upplyftade händer i förra tider fattats som ett hot och därför afskräckt från anfall däråa, för att nu inte rent af anse, att folket i trakten varit så upplyst, att de just för bildens och de ovanliga runornas skull skonat stenen från hvarje vandalisering. — Slutligen vill jag påpeka det *centrala läge* som den höjd intar å Krogsta — och de omgifvande slätterna, på hvilken runstenen är rest» . . .

Krogstastenens nuvarande plats är utan tvivel den ursprungliga. Däremot torde det kunna fastställas, att ristningsytorna nu äro vända på ett sätt, som icke är ursprungligt. Då Nordenfalk undersökte ristningen år 1858, låg stenen omkull med den figurristade sidan nedåt, »hvarföre han omhvälfdes». Nordenfalk måste då ha välvt stenen åt höger, varvid båda ristningsytorna blevo åtkomliga för undersökning. I detta läge har han lämnat stenen. När Dybeck sedan låter resa den, har den figurristade sidan kommit att vetta åt SÖ och den enbart runristade sidan åt N. Av allt att döma har sålunda figursidan ursprungligen varit vänd åt S och den runristade sidan åt NÖ. Detta bekräftas av Rhezelius' uppgift i *Monumenta Uplandica*, att den figurristade sidan har stått »versus meridiem» och den andra sidan »versus, int. sept et orien».

Grå granit. Höjd 1,70 m., figursidans bredd 0,85 m., högra sidans bredd 0,68 m. Inskriften är kraftigt huggen med breda, i kanterna oskarpa linjer. Runornas storlek är 13—20 cm. Figuren är 83 cm. hög. Ristningen är i stort sett fullt tydlig. Huggningstekniken är av samma art som på Möjbrostenen (U 877). Nedtill på figursidan finnes en stor flagring, som har skadat de nedersta runorna på denna sida samt figurens högra ben och fot. Inga ramlinjer finnas.[2]

Inskriften, läst uppifrån och nedåt[3], lyder:

mwsᛇeij -
5
sᛏainaR
10 15

[1] Stenen står emellertid icke nu vänd så som den ursprungligen stod; se nästa stycke.

[2] Johan Nordenfalks beskrivning från 1858 har följande lydelse: »Afbildningen i Bautil är, hvad först och främst stenens form vidkommer, föga trogen, och visar dessutom, som vanligt blott den del, som vid afritandet stod ofvan jord. Stenens hela höjd är $3^1/_4$ aln och sidornas bredd $1^1/_4$ till $1^3/_4$ aln. Hans form i genomskärning, på midten, liknar vidstående triangel, då *a* och *b* äro de ristade sidorna. Enär vinkeln *a b* är ganska spetsig, kunna de båda ristade sidorna naturligtvis icke (såsom på figuren i Bautil) ses på en gång. Bautils figur är derföre med flit gjord på detta sätt för att undvika behofvet af tvänne figurer. — Hvad inristningen vidkommer, så tyckes de 5—6 tum höga, samt temmeligen tjocka eller djupt inhuggna run-mynderna, vara riktigt lästa; — och var det blott på deras form och inbördes läge (afstånd), särdeles å figur-sidan (*a*), som några smärre missteckningar anmärktes. — De på figuren i Bautil punkterade ställena äro numera afflagnade. — Den med rödt streckade linien (*β*) [se fig. 432] utmärker den sannolika forna jordytan, och på stenen synas ett par ursprungliga sprickor (*α*). Dessutom synas nu några, trol. i senare tider uppkomna, skrofligheter, t. ex. en på figurens högra axel, vid bältet, på högra foten, samt 2ne större nära under figuren, af hvilka den ena tagit bort hälften af de två sista run-mynderna. Några punkter inuti figuren kunna numera ej upptäckas, utan äro de afflagnade (se ofvan).»

[3] Om skriftriktningen se t. ex. L. F. A. Wimmer, *Runeskriftens oprindelse og udvikling i Norden* (1874), s. 132, *Die Runenschrift* (1887), s. 149.

Till läsningen: Runföljden 1—8 står på stenens figurristade sida, som nu vetter åt SÖ. Runföljden mäter 61 cm. 1 **m** är 13 cm., 2 **w** 15 cm., 3 **s** 18 cm., 4 ᛇ 17 cm., 5 **e** 16 cm., 6 **i** 14 cm., 7 **j** 15 cm.; av runan 8 återstår endast ett 3 cm. långt stycke av huvudstavens topp. Runföljden 1—6 är väl bevarad. I 7 **j** har den högra, nedre vertikalstaven till största delen gått förlorad i en stor flagring; i flagringens övre kant kan dock ännu staven svagt skönjas. Samma flagring har fördärvat runan 8, av vilken nu endast toppen, bestående av ett 3 cm. långt, rakt streck, har bevarats. I flagringens botten finnas inga spår av runans övriga delar. — Runföljden 9—15 står på den sida av stenen, som nu vetter åt N. 9 **s** har, i likhet med 3 **s**, femledad form. I runan 10 går från den nedre bistavens utgångspunkt i huvudstavens ände en bred, rak skåra med ojämna kanter. Denna skåra är av samma art som ristningens övriga linjer men är avsevärt grundare och mindre markerad. Av allt att döma har denna skåra uppkommit genom felhuggning. När ristaren upptäckte, att han hade ansatt bst i en alltför trubbig vinkel mot hst, avbröt han huggningen och ristade den nya bst i något spetsigare vinkel. Före 15 **R** finnes en bred, grund fördjupning med ojämna kanter; den är, i likhet med några andra fördjupningar i närheten av denna runa, säkerligen naturlig.

Bureus avritar i F a 6 ristningen på följande sätt: 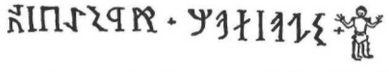

Runan 8 har således icke observerats av Bureus; icke heller på teckningen i F a 10: 2 avbildas den nu skadade runan. Samma förbiseende återfinnes hos Rhezelius (i F a 6 och F l 1), som dessutom icke har observerat den nedre, uppåtriktade bistaven i runan 10. Figuren avbildas alldeles oskadad. Däremot markeras på Rhezelius' teckning (i F c 6) en flagring nedtill på den figurristade sidan, omedelbart nedanför 7 **j**. (I F l 1 har skadan tecknats ett avsevärt stycke nedanför 7 **j**; se fig. 430.) — En fullständig läsning finnes första gången på Hadorphs och Helgonius' träsnitt; se fig. 431. Av allt att döma har emellertid Hadorph här rekonstruerat inskriften, varför man icke kan draga slutsatsen, att ristningen var oskadd ännu vid slutet av 1600-talet. Mot Hadorphs träsnitt kan också den anmärkningen riktas, att de runda prickar, som ha markerats på figuren, icke finnas på stenen. Att de skulle ha försvunnit genom flagring torde vara uteslutet.

När de nuvarande skadorna på stenens figurristade sida ha uppkommit, kan icke fastställas. Då stenen år 1858 avritades av Nordenfalk, voro flagringarna desamma som nu. I ett brev till G. Stephens, i vilket Nordenfalks teckning översändes, skriver Carl Säve: »Som Du ser, så är den Hadorphska ritningen i Baut. ganska god och har nästan fullkomligt bibehållit sig. Blott den undre hälften af de två sista runorna (ᚿ ᛁ, i ng) har bortvittrat, samt alla de prickar, med hvilka kroppen varit punkterad, hvarjämnte åtskilliga mindre afflagningar uppstått, bland hvilka 3 på sjelfva figuren (en å högra axeln, en vid bältet och en å högra foten).»[1] — I sin reseberättelse för år 1868 beskriver H. Hildebrand inskriften ganska utförligt: »Jag bifogar de afgjutningar i papper, som jag gjorde på stenen och bifogar här endast en afskrift af runraderna, hvilka förut blifvit ganska noggrant aftecknade.» Därefter avritar Hildebrand, i stort sett fullt korrekt, runorna »bredvid menniskobilden». Han fortsätter: »Professor Sophus Bugge hade bedt mig särskildt granska den andra och den femte runan ofvanifrån uti den första raden, äfvensom den sista. Den andra runan är ett tydligt ᚹ (w), icke ᚦ (th). Den femte har mellanstrecket tydligt lutande mellan

[1] I *ONRM* 1 (1866—67) skriver Stephens: »The stone has suffered somewhat since the drawing was made for Bautil . . . The ring-like dots—which I take to be a conventional representation of *mail-armor*, apparently *ring-mail*—are now nearly all gone, a part of the NG and of the I has fallen away, and the weather has made other slight changes. Still, on the whole, the monument is in excellent preservation, and the copy in Bautil is very good. The only difference of any consequence is, that the SyO on the figure-side are improperly drawn (almost like an R) in Bautil, chiefly from the two runes being brought too near together. — For a copy of Baron Nordenfalk's drawings as here engraved, the accidental damages, as just explained, being supplied from Bautil, I am indebted to the kindness of Prof. Carl Säve of Upsala . . . The inscription is short and simple enough. Both lines are redd from right to left (from top to bottom), both having the runes reverst.»

de två stafvarne, ᚴ icke ᚿ. Den sista runan är tyvärr ohjelpligen förstörd, ty stora flisor äro affalna från nedre delen af stenen och deribland det stycke, å hvilket större delen af den sista runan var huggen och man kan derföre icke kontrollera, om hon blifvit å de äldre teckningarne rätt återgifven. På den andra radens andra runa är å ena endan en naturlig grop i stenen hvarigenom runan fått ett något underligt utseende ᛒ men detta är tydligen endast en tillfällighet. Stenen är full af små gropar, hvilket gör det omöjligt att med någon säkerhet afgöra, om det mellan något runpar finnes en afsigtligen ditsatt punkt.»

Krogstaristningen undersöktes år 1868 av C. Säve och N. Linder.[1] Deras kalkering av runföljderna publicerades av G. Stephens i *Handbook of ONRM* (1884); se fig. 434. Inskriften framträder på denna kalkering på exakt samma sätt som för närvarande. Säve skriver i ett brev den $^{19}/_{4}$ 1869 till G. Stephens: »Jag tror, jag frågade Dig, om Du skulle vilja hafva en afkalkering utaf min å stenen sjelf tagna afritning af inskriften å den vigtiga Krogstads-stenen. Jag sänder härhos denna afritning, som Du kan fullt lita på; — hon har länge legat färdig. Jag reste dit egentl. på Bugges begäran; han var högst angelägen om att få veta, om ej sista runan (ᛁ) å första raden kunde vara ett ᛏ. Men ehuru större delen af mynden försvunnit genom flagan, så är dock toppen lyckligtvis hel och visar ingen lemning af någon qvist, — så vida den icke skulle haft detta utseende ᚾ, hvilket väl ej är troligt, då runan ᛏ förekommer 2 ggr i sista ordet, och då ᛁ stämmer in med äldre afritningar. Erkänn, att man får ett helt annat begrepp om denna inskrift genom denna afkalkering, än genom en vanlig miniatur-ritning. Rundragen äro märkvärdigt breda, samt grunda (icke djupa), men tillika särdeles ojämna i kanterna; Och då de äro lika ojämna i bottnen, så ser det verkligen ut som om de icke vore huggna på vanligt sätt med hammar (i högra handen) och mejsel (hållen i den venstra), utan medelst fria slag, inhackade med en hammar eller spets-hacka; ja, snart sagdt, allenast med en hvass flint-hacka eller -sten. Jag vill äfven anmärka, att man nu icke med visshet kan upptäcka de prickar, hvilka synas å *»gubbens»* öfre

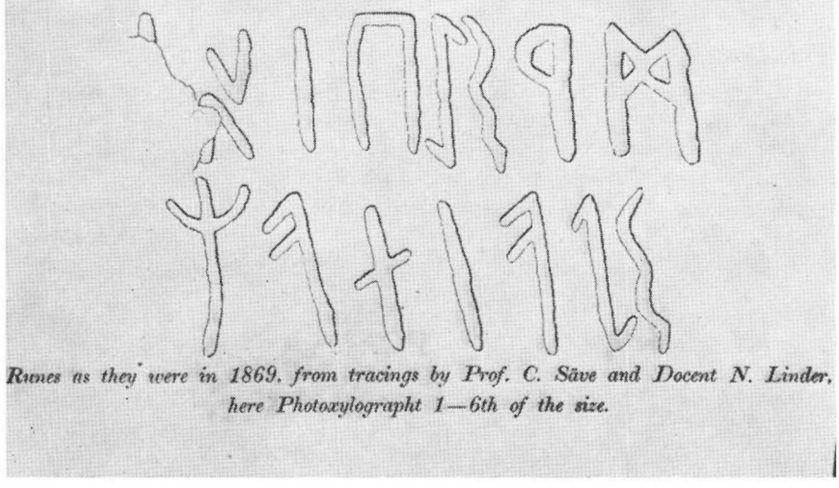

Fig. 434. U 1125. Krogsta, Tuna sn. Efter G. Stephens, Handbook (1884).

[1] I ett brev till Stephens den $^{5}/_{10}$ 1868 nämner Säve denna undersökning: »Jag har ock, i sällskap med Doc. Linder, granskat Krogstads-stenen, samt tagit en pappers-afritning af hela stenen i dess naturl.[a] storlek, samt sändt en slik copia af inskriften till Bugge. Nordenfalks ritning är alldeles riktig. Flagan berör helt litet ᚿ, men har borttagit mer än $^{3}/_{4}$ af slutrunan (ᛁ), men lyckligtvis återstår toppen oskadad . . . så det synes, att det ej varit ᛏ. Vill Du hafva en afkalkering af runorna, skall Du få. Jag gjorde en interessant iakttagelse i afseende på denna inskrift, nl. att runorna icke äro inhuggna på vanligt sätt med hammar och mejsel, utan inhackade directe med fria slag. Detta visar sig derutaf, att dels runorna äro mycket breda i linierna, samt ojämna i kanterna och i bottnen».

del, och hvilka tagits för att utmärka ringbrynja, ehuru ingenting der är af-flagnadt (deremot är högra benet bortflagnadt från knäet); men att det nu ser ut som att hela ytan (der prickarne tecknats) vore grundt, men ojämnt, borthuggen mellan de omgifvande kant- eller contour-strecken från halsen ned till bältestaden. Dock är jag icke fullt säker på, om icke detta kan bero på senare afflagning (ehuru denna då äfven hade bort anfräta flere andra ställen).»

K. A. Hagson undersökte och avbildade stenen år 1878; även hans teckning återges av Stephens[1] (i *ONRM* 3, 1884; den finnes också i *Handbook*, 1884, s. 237).

Då Sophus Bugge framlade sin första tolkning av Krogstainskriften, utgick han icke från någon egen läsning utan från de i *ONRM* 1 publicerade avbildningarna samt från Säves ovan nämnda kalkering, gjord på Bugges begäran.[2] Senare har emellertid Bugge haft tillfälle att själv undersöka inskriften. Han redogör i *NIæR* 1 (ifrågavarande parti tryckt $^{8}/_{2}$ 1893) för sin läsning av Krogstastenen: »Denne har Indskrift, skreven fra høire, paa to Sider. Den ene Indskrift, som staar ved Billedet af en Mand, har Runen (ved Skrift fra høire) i Formen ᛇ. Her læser jeg efter egen Undersøgelse: **mwsᛇᚿiᛘn**.[3] Paa den anden Side (hvor Runen ved Skrift fra høire har Formen ᛚ) staar: **sᛇainaR**.»

Under sommaren 1900 granskade Otto v. Friesen Krogstastenen. Han lämnar i sin rapport till Vitterhetsakademien följande beskrivning: »Sid. 1. Har till venster en upprätt stående man med uppåtböjda underarmar och utspärrade fingrar. Hans högra ben är genom flagring något skadadt.» I en not tillägger v. Friesen: »Jag har ej kunnat återfinna de fördjupningar på bålen som Stephens och U.F.'s teckning anger». Redogörelsen för inskriften lyder: »Under mannens venstra armbåge börjar en inskrift som löper nedåt stenen och som bör läsas från höger till venster.» Runan 7: »Nedre vertikalstafven något skadad af nedan nämda flagring.» Runan 8: »Midten af runan h.o.h. försvunnen gm. flagring. Så redan 1858 då stenen aftecknades af frih. J. Nordenfalk . . . Då Bugge efter egen undersökning läser ᚾ (på 1880-talet) är detta en felläsning förmodligen föranledd däraf att en hvass kant i den flagrade ytan på ett pappersaftryck förvexlats med en huggen linie. Möjligen synes midt på den flagrade ytan en millimeterbred rest af stafven. Wimmers förmodan Runenschr. s. 218 att man bör läsa **mwstuiᛘaR** strider mot afskalningens ut-

[1] Om denna avbildning lämnar Stephens i *ONRM* 3 följande upplysningar: »I have to thank the Swedish runesmith Adjunct K. A. Hagson, of Linköping, for the fresh and careful drawings of this stone, *as it now stands*, here engraved by Herr J. F. Rosenstand. They were made, under the careful supervision of Adjunct Hagson, by his artist, Herr Ph. Löfgren, in 1878, and were communicated to me in October 1882».

[2] Bugge redogör (i *Tidskrift for Philologi og Pædagogik* h. 8, 1868—69) bl. a. för de läsningar, som han hade tillgång till: »Også har jeg havt for mig en af forskjellige oplysninger om indskriftens udseende ledsaget nöiagtig tegning i naturlig störrelse, som jeg har professor Carl Säves opofrende velvilje at takke for. — Den side af stenen, på hvilken en brynjeklædt mand eller 'gubben', som almuen efter Säve kalder ham, er tegnet, har följende indskrift . . . De 3 rette stave i de to förste runer stige efter Säve ikke (således som på Nordenfalks tegning) høiere op end kvistenes tilslutningspunkter. De to sidste runer [= 7, 8] er nu tildels afflækkede. Af den næstsidste rune ᚿ er en del af den nedre vinkels lodrette stav falden bort, men forövrigt er dog så meget igjen, at man sér, at de ældre tegninger give runen korrekt. Af den sidste rune ᛁ er kun toppen tilbage, men der er ingen grund til her at tvile om de ældre tegningers troskab, da de er så rigtige i alt andet; der kan ikke fra den lodrette stav oventil have udgået nedad mod venstre nogen kvist. Om der efter ᛁ oprindelig har været en eller flere runer, kan efter stenens nuværende udseende ikke afgjöres, da alt efter ᛁ er afflækket; men det er, som Säve ytrer, ikke rimeligt, da tegningen i Bautil i alt andet er så rigtig.» I en not anmärker Bugge: »Deraf, at sidste ᛁ mangler i Bures tegning, tör man vistnok ikke slutte, at der på hans tid var flækket ligesåmeget af som nu, men kun, at stenen dengang stod så dybt, at ᛁ var skjult.» Om den andra sidans inskrift, runföljden 9—15, anmärker Bugge endast: »Ved ordets slutning har Säve ikke kunnet mærke nogen prik eller andet slutningstegn.» Slutligen har Säve meddelat Bugge, att runorna icke äro »særdeles dybt hugne, men deres former og runestregernes grænser er overalt tydelige.»

[3] Tidigare (a. a. s. 30 not 1) skriver Bugge om sin läsning: »Man har paa Krogstad-stenen læst **mwstuiᛘi**. Den sidste Rune har jeg ved Undersøgelse af Originalen fundet at være **n**, ikke **i**. Rune 5 afviger fra **u**-Runens sædvanlige Form og har ganske samme Form som **e** paa Opedal-stenen.» Läsningen av runan 8 som **n** måste betecknas som felläsning; jfr v. Friesens ovan på denna sida citerade uttalande.

sträckning.» Runföljden 9—15: »Sid 2. Äfven här löper inskriften uppifrån nedåt och bör läsas från höger till venster.» Runan 10 avbildas med två bistavar nedtill: »ᛏ Sic! nedtill 2 bist.» I en av sina anteckningsböcker (förvarade i UUB) skriver von Friesen (den $^{17}/_{9}$ 1931): »På mannens kropp kunna inga fördjupningar sådana teckningen hos Stephens anger iakttagas: de borde i så fall haft samma djup som ögonen.» — C. J. S. Marstrander (1952): »2. rune i B [= r. 10] er ᛏ, svarende til ᛊ i A. Avbildningen hos Krause (under nr. 70, etter opptrukket fotografi i SHM) gir feilaktig to nedre kvister til høyre; det dreier seg bare om én steil kvist med en liten naturlig fordypning under i stenen.» R. 7: »Det er ingen forbindende linjer mellom de to vinklene i ᛋ runen. Av nedre vinkel er det skrå vinkelbenet helt tydelig, svake spor ses også av det andre, vertikale benet. Etter denne runen går en dyp avskalling hvori mulige runer måtte gå helt tapt. Over avskallingen spor av en runetopp eller et interpunksjonstegn i regulær avstand fra siste leselige rune. Deretter kan et par runer være tapt i avskallingen. — Stenen bærer to innskrifter, en på hver av bredsidene, A vertikalt ovenfra ned under mannsfigurens venstre albu, B vertikalt ovenfra ned på stenens bakside; begge i venstrevendt skrift:

A: mwsᛏeiᛋ ... B: sᛊainaR

W. C. Grimm påpekar i sitt arbete *Ueber deutsche Runen* (1821) några allmänna drag i Krogstastenens ristning, vilken — i likhet med Möjbrostenen, två blekingska och en norsk runsten — redan till det yttre skiljer sig »sehr bestimmt von den übrigen, im Norden bekanntlich nicht seltenen Runensteinen. Dort ist erstens die Schrift häufig auf mehr oder weniger verschlungene Schlangenbänder gestellt, und folgt ihren Krümmungen, dadurch wird sie zugleich auf beiden Seiten von einer Linie berührt und gehalten ... Dagegen stehen hier die Runen weder auf Schlangenwindungen noch auch auf Linien, den zweiten uplandischen Stein [= U 877 Möjbro] ... insofern ausgenommen, als unten, aber nicht oben, eine Linie gezogen ist, die jedoch nicht einmal von dem Fuss einer jeden Rune berührt wird.» Runorna på Krogstastenen äro »ganz roh und schief eingehauen.» Som en andra olikhet mellan de vanliga runstenarna och den grupp, som Krogstastenen företräder, anför Grimm, »dass bei den gewöhnlichen Runensteinen in der Regel fast jedes Wort von dem andern theils durch leeren Raum, theils durch einem oder zwei Puncte, oder ein kleines Kreuz ... getrennt und unterschieden wird.» I Krogstainskriften och i de till samma grupp hörande inskrifterna följa däremot »die Buchstaben unmittelbar aufeinander, selbst das Ende des Ganzen ist nicht einmal durch einen Punct bezeichnet ... Drittens: die gewöhnliche Runenschrift geht von der linken zur rechten; folgt sie den Schlangenwindungen, so würde sie, wenn man sich diese geradgezogen denkt, doch ebenso laufen. Dagegen von unsern Steinen hat der norwegische Bustrophedonschrift, auf den beiden in Upland geht sie völlig von der rechten zur linken, und nur die Blekinger Steine haben wieder die gewöhnliche Ordnung.» Att inskriften går »durchaus von der rechten zur linken ..., wie auf den beiden uplandischen Steinen, davon habe ich in den gewöhnlichen Runen weiter kein Beispiel entdeckt. Dieser Umstand scheint mir von Wichtigkeit, zumal bei dem hohen Alter, das sich in der Rohheit beider Steine verräth. Denn da sich nicht wohl annehmen lässt, dass die Runenschreiber durch einen blosen Einfall auf diese Schreibweise gerathen wären, so muss man hier, glaube ich, die Fortdauer einer altasiatischen Sitte anerkennen. — Noch muss ich der Zeichnungen auf den beiden uplandischen Steinen mit ein paar Worten gedenken. Sie sind verschieden von denen, welche auf den gewöhnlichen Runensteinen vorkommen und einer bestimmten, überlieferten Manier folgen. Dort bemerkt man meist arabeskenartige Schnörkel, jenen nicht unähnlich, welche man bei Mahlereien in Handschriften des zehnten und elften Jahrhunderts findet; oder aus den Schnörkeln werden Figuren von Thieren, Drachen, Hunden gebildet, auch wohl menschliche Gestalten hinein verflochten ... Dagegen die Gestalten auf unsern Steinen sollen natürlich seyn. Von der Rohheit der Figur auf dem upland. Stein Nr. 581. [= Krogstastenen] würde sich kaum noch ein Beispiel finden.» Vidare understryker

Grimm, att Krogstastenens form är »so plump als möglich, die Figur darauf gleicht den rohsten Versuchen, die Schrift sogar ist schief eingehauen, wovon ich sonst auch kein Beispiel weiss». Därefter övergår Grimm till att framlägga ett förslag till läsning och tolkning; till detta återkommer jag (strax nedan) vid översikten av de olika uppfattningarna om inskriftens innehåll.

Finn Magnusen upptager 20 år senare Krogstainskriften till behandling i *Forsög til Runamo-Indskriftens palæographiske Udvikling og Forklaring* (1841). Han skriver inledningsvis: »*Wilhelm Grimm* har forlængst bemærket efter de af *Worm* og *Göranson* udgivne Monumenter, at der her i vort Norden gives nogle Indskrifter med et eget Slags Runer, der fuldt saa meget ligne de tydske og angelsaxiske som de nordiske, samt snarere lade sig læse efter de for hine end for disse gjeldende Regler. Han har med Ret indrömmet disse Mindesmærker et særegent og særdeles mærkværdigt Afsnit i hans . . . Værk . . . Af de saaledes ved ham omhandlede Runestene ere to i Upland», vilka »ere her for os de mærkeligste, da Skriften paa dem tydelig gaaer fra Höire til Venstre. Heri troede *Grimm* at matte erkjende en ældgammel asiatisk Skrivemaades Fortsættelse . . . Den ene af dem, som af *Grimm* (især formedelst Tegningens raae Former) ansees for den ældste, finnes hos *Göranson* under Nr. 581 [= U 1125].

Det första tolkningsförsöket av Krogstastenens dunkla inskrift göres av Pehr Tham på Dagsnäs år 1807. På ett blad med en bläckteckning av stenen, uppenbarligen en kopia av B 581, har Tham skrivit: »Stenen läses från höger till venster och är af ingen tillförne läst — öfversättning: *Drotvisi* — *Steinem* eller Steinar — ᛘ. m. misskrifvet för ᚱ. r.»; se fig. 435.[1] Denna Thams »tolkning» meddelas i *Iduna* h. 7 (1817). I en artikel, »Antiqvarisk Anmälan» heter det: »För någon tid sedan har Herr Öfwer-Intendenten och Riddaren Pehr Tham benäget meddelat Idunas Utgifware ett af honom redan den 10 Julii 1814 författadt Antiqvariskt bref, hwilket omständigheterne hindrat honom att, enligt sin första afsigt, tillsända Professorn wid Köpenhamns Universitet, Herr Birger Thorlacius. — Utgifwarne af denna tidskrift omfatta första tillfälle för att anmäla hufwudinnehållet af nyssnämde bref, hwari den äldste af wår tids Svenska fornkännare anfört sina tankar öfwer flera wigtiga ämnen för häfdeforskarnes närmare eftersinnande . . . Hr Öfwer-Intendenten war, enligt hwad brefwet widare innehåller, år 1814 sysselsatt att genomgå alla swårlästa Runstenar i Bautil» . . . I en not meddelas så tolkningen av U 1125: »Den hittills olästa inskriften på Runstenen n:r 581 i Bautil, anser Hr Öfwer-Intendenten Tham innehålla orden: Drottwisi Steinar, förutsättande att Runorne böra läsas från höger till wenster, och att Runan ᛘ (M), som utgör den sista i inskriften, kommit att inflyta genom missskrifning, i stället för ᚱ (R).»

Några år efter att Pehr Thams »läsning» hade publicerats, framlägger Wilhelm Grimm sin tolkning. I *Ueber deutsche Runen* (1821) skriver han: »Ich lese die erste Zeile neben der Figur: DTHRVISI, das ist, Thórvísi, ein nordischer Name, zu dem ich den ähnlich gebildeten Baulvísi aus der Edda stellen kann. Die zweite Rune ist thurs (TH) und der Laut wäre freilich auf rohe Schreibweise verdoppelt; dass der Halbcirkel oben angehängt ist, wodurch der Buchstab dem lateinischen P ähnlich wird, macht nichts aus, man findet ihn ebenso im Vinje-Monument . . . Dagegen will man eine Vermuthung gestatten, so ist dieser Buchstab die deutsche Rune ôthil, welcher der zweite Schenkelstrich fehlt, der sich vielleicht auf einer genaueren Zeichnung fände; dann hätte man aber deutlich: DOR. Merkenswerth ist die eigenthümliche Gestalt des R, dessen Hauptstrich oder Stab abgelöst und mit einem Haken oben und unten nach verschiedenen Seiten versehen ist; auf der andern Seite kommt es noch einmal vor, beidesmal als umgekehrte Rune. Ich war anfangs zweifelhaft, ob es nicht zwei Zeichen und das eine die Rune eoh wäre, welcher es vollkommen gleicht; aber aus dem Ganzen folgt deutlich, dass es nur eins ist und nothwen-

[1] Under teckningen har Tham antecknat: »Läsning och öfversättning af N° 361 [= U 877 Möjbro] och N° 648 [= U 1177 Ramsjö] — kan henda en annan gång —»

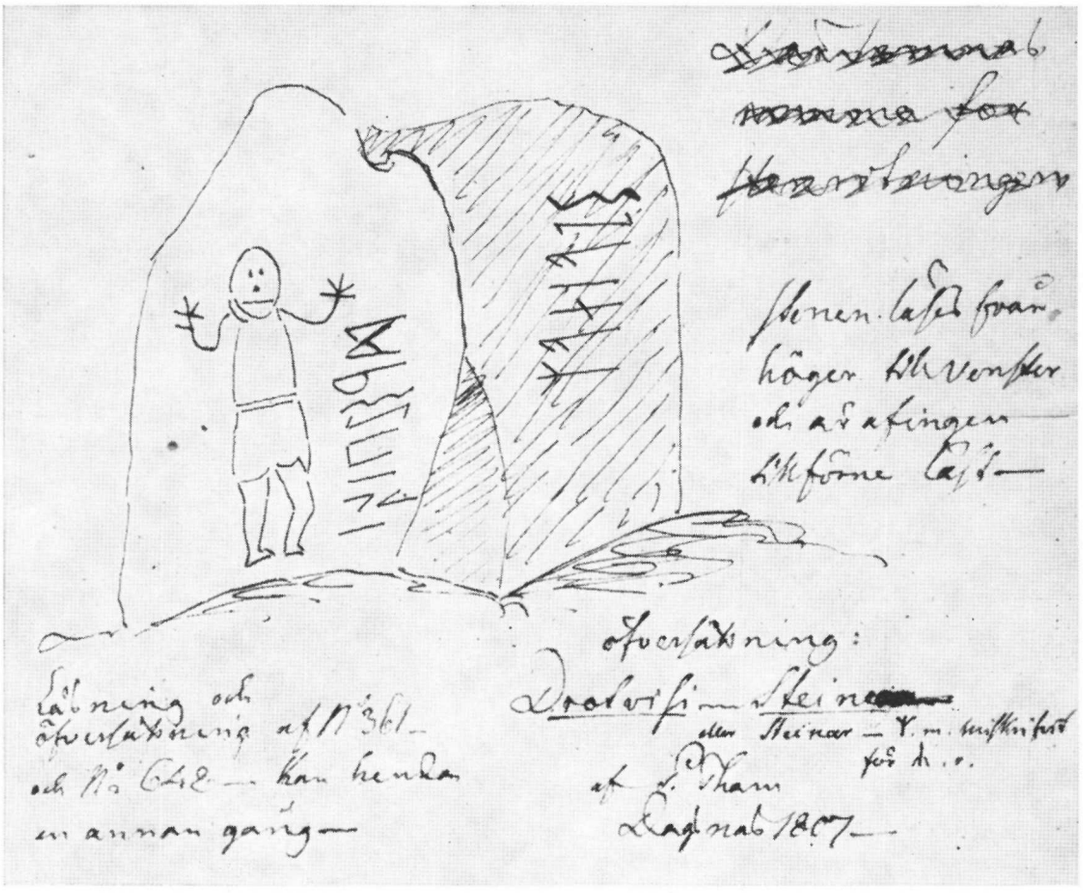

Fig. 435. U 1125. Krogsta, Tuna sn. Efter P. Tham på Dagsnäs. Stenen är avritad efter Bautil.

dig R bedeutet. Auch die Gestalt des abgesetzten S ist seltsam und ungewöhnlich. Das zweite Wort lese ich: ROINOR, rúnor. Die letzte ist die ýrrune, nur auf den Kopf gestellt ... und zwar in der Bedeutung von R. Es fehlt, um einen Sinn zu erhalten, das Wort RISTI, grub ein, welches vielleicht auf der dritten Seite des Steins gestanden hat, und das Ganze wäre demnach zu lesen: Thórvísi risti rúnor: Thôrvîsi grub die Runen ein. Dies ist aber ein häufiger Schluss der Runeninschriften; ... Rúnir und rúnar sind die beiden richtigern Formen, doch ist auch rúnor häufig, z. B. Bautil n:r 559.[1] Da aber das Zeichen sehr gut für beides, A und O, gelten kann, so dürfte man ohne Anstand auch roinar lesen, oi bezeichnet ú und kommt auch sonst vor. Uebrigens vermuthe ich, dass wir in diesen Worten nur ein Stück und das Ende der ganzen Inschrift haben, welche vielleicht auf der abgeschlagenen Spitze des Steins stand.»

I Liljegrens *Runurkunder* (1833) finnes ingen läsning av Krogstastenens inskrift; den upptages där, under rubriken »Med främmande Runarter», som nummer 2055.

Finn Magnusens uppfattning om inskriften avviker på flera punkter från Thams och Grimms: »Jeg har forsögt Indskriftens Læsning paa följende Maade: Den 1ste (eller bageste) Character anseer jeg for en Binderune, sammensat af tre simple Bogstaver, som læses saaledes bagfra ᛁᛚᛚ, altsaa **LAI** eller **LEI**; det næste Bogstav er vel det bagvendte Angelsaxiske **P** (ᚹ) eller **V**; de to följende antager jeg, med *Grimm*, at betegne tilsammen et **R**. De 5 næste læser jeg aldeles

[1] Den inskrift som Grimm åsyftar är B 556 (= U 599 Hanunda, Hökhuvud sn).

tydelige ᚢᛁᛚᛏᛁ (*vilti*, *villti*), hvorved det maa bemærkes, at ᚠ og ᛚ ere noget mindre, samt at et ᚠ sees nedvendt, og ᛚ ligeledes men tillige bagvendt. Det tredie Ord læser jeg ligesom *Grimm*, med Undtagelse af det sidste Bogstav, som er den tydelige nordiske Rune ᛘ, — saa at det Hele fölgelig maa læses *roinom*, hvor **R** dog sees i nedvendt Stilling; med min skarpsindige Forgjænger mener jeg, at Ordet er identisk med det sædvanligere *rúnom*, muelig efter en ældgammel eller dialektisk Udtale. Nogle have antaget, at Ordet *rún* kommer af *raun* (der og forhen vel kunde skrives *röin*, *roin*, efter Udtalen) ɔ: Forsög, samt at Gjerningsordet *reyna* (*röina*, *roina*), der egentlig betyder at forsöge, undertiden brugtes for *rýna* (*rune*, drive hemmelige eller magiske Kunster, med Spaadomsqviste eller Lodder o. s. v);[1]... Den paa Krogesta Stenen udtrykte Talemaade forekommer i Digtet Odins Ravnesang (*Hrafnagaldr Oðins*) i den ældre Edda. Begyndelsen af Qvadet skildrer de forsamlede Asaguders, ved mystiske Varsler fremkaldte, sörgelige Anelser om nærforestaaende rædselfulde Begivenheder. Da hedder det om dem:

Verpir villtu
Vettar rúnum.
ɔ: Blegnende Væsener (Guddomme)
Forvildede (eller blandede) Runer.»

Enligt Finn Magnusen skulle det alltså på Krogstastenen stå **laivr** (eller **leivr**) **uiltu roinom**. I det första »ordet» ser han runristarens namn. Verbet i satsen, *villa*, »er egentligst *confundere*, og kan saaledes anvendes paa en saadan Handling som at udkaste adskillige samlede Stykker (f. Ex. Kviste, Brikker, Spillekort o. fl.) uden mindste Orden blandt hinanden, for (som det endnu tit skeer af Overtro eller for Morskab) at udforske det Tilkommende o. s. v. Saaledes anvendt maatte Ordet styre Dativ, som her: *villa rúnum*; — en anden Mening af Ordet er derimod at forvilde, forfalske (*depravare*) netop brugt om slige Skrifttegn, men da styrer Ordet Accusativ og maa hedde: (*at*) *villa rúnir* ... Vil man antage, at | her som ofte i de ældste Runeskrifter betegner ᚾ, og saaledes læser *velti*, kunde dette Ord (vælte, *volvere*, *volutare*) ligeledes udtrykke den ovenmeldte Sammenblanding eller Kasten af Runekviste, Spaadoms- eller Trolddoms Lodder, betegnende virkelige Runer» ... — Slutligen behandlar Finn Magnusen figuren på Krogstastenen; han anser, att den har ett intimt samband med inskriften. Den »forestiller en Mand med blottet Hoved samt oplöftede Arme og Hænder, altsaa i en andægtig og bedende Stilling. Derved mener jeg, at den tryllekyndige Hedning, som har indridset Indskriften forestilles, i det han fremsiger de Bönner og Besværgelser som hörte til Runernes Blandning og övrige Behandling. — Da Druiderne tilbade eller besværgede Guderne, oplöftede de Hænderne; — de hedenske Germaner og Skandinaver have brugt en lignende Skik og pleiede tillige at blotte Hovedet ved slige Leiligheder. Ved saaledes at fremstille sin bedende Person med den tilföiede Indskrift, hvori hans eget Navn eller Bomærke var anbragt og hans Runer eller foretagne Runetrolddom bevidnedes, har Figurens og Runernes Indhugger formodentlig villet give sine Bönner og Tryllekunster en vedvarende Kraft, samt tillige udbrede sit Rye eller Minde.»

Finn Magnusen uppfattar »dette Mindesmærke fra Hedenold ... som et Slags Sidestykke til Runamoindskriften, som oplysende Runernes magiske Brug, ved Skriftens bagvendte Retning, til Bönner eller Besværgelser o. s. v.» Han avslutar sin behandling med följande ord: »Krogsta-Stenen hörer muelig til de *hörgar* ..., hvilke Nordens förste kristne Fyrster og Missionærer ellers sörgede for at sönderbryde, som den hedenske Gudsdyrkelses eller Trylleries Levninger.»

I sin viktiga *Undersøgelse angaaende Danmarks ethnographiske Forhold i de ældste Tider* (1848) kritiserar P. A. Munch i förbigående Wilhelm Grimms och Finn Magnusens läsningar av Krogstainskriften; han ger också en egen, utan tvivel bättre läsning: »Ved Læsningen af de

[1] Det exempel som anföres från *Njáls saga* på en sådan betydelse av verbet *reyna* är oriktigt.

uplandske Runestene [= U 877 Möjbro och U 1125 Krogsta] forekommer det mig ogsaa, at man har gaaet noget vilkaarligt tilverks. Paa Krogestad-Stenen staar der snarere *mvstuingi* og *stainam*, end *dthrvisi* og *roinor* (Grimm) eller *laivr uilti roinom* (F. Magnusen)».

Nästa i tryck föreliggande tolkningsförslag finnes i G. Stephens' *ONRM* 1 (1866). Redan år 1861 hade emellertid Anders Uppström försökt att finna en mening i inskriften. Hans »lösligt framkastade förslag» återfinnes i ett brev, som Carl Säve skrev till G. Stephens den 1—4 september 1861. Säve skriver: »Ehuru det är möjligt, att Du redan både läst och löst denna inskrift, kan jag dock icke afhålla mig ifrån att här meddela Uppströms lösligt framkastade förslag till läsning. Han antager att hela inskriften blott består af 3 ord, och läser från höger till venster, begynnande under figurens venstra armboge: *Evstu Ingi stainam*. Det första ordet *evstu* anser han för hittills obegripligt; men tror dock att det ej är omöjligt, att det är ett verbum, i 3 pl. imperf., samt, kanhända, vara kommet af det ursprungl. Gotiska verbet *aiviskon*, lefva oanständigt, kanske ock: tillfoga skam och nesa, förhåna (jf. *aiviski* n., skam, nesa). Detta verbum skulle i 3 pl. impf. heta Got. *aiviskodedun*, hvilket skulle blifvit sammandraget till *evstu* (bättre vore *evstun*) i likhet med gl. Sv. *söktu*, isl. *sóttu* (*sóktu*), sökte, af Got. *sokidedun*. (Jag för min [del] tycker, att det vore ännu närmare, om man finge antaga ett fornt verbum Got. *aiviskjan*, tillfoga skam eller skada på ett nesligt sätt.) Uppström utgifver icke detta för något annat än en osäker gissning i brist på något bättre. Ett annat förslag uppgaf han också, nl. att detta *evstu* kunde höra till det Forn.-Engl. (Angel-Sax.) *efsian* l. *efesian* to cut in the form eaves, to clip, shear, shave. Häraf är det Sv. äffsing, oftast pl. *äffsingar*, Gotländska äppsingar, m. pl. [man ser af det F. E. *efe-s-ian* l. *efe-s-i-an*, att ordets rot är EF, från Gotl. synpunkt ÄP (l. ÄPP = ÄP), utan tvifvel af en forn-rot AF, AP, troligen slägt med præp. af, Got. *af*, ab (i *ab'u*), T. *ab*, Lat. ab, Grek. ἀπό, Sanskr. *apa* & *ava* af, från, bort, jf. Dal. *apa* t. ex. *apa ut skogen* = utrota, rent af-, borthugga all skog] = de öfverblifna ändarne af ränngarnet i en väf, som afklippas. Således skulle *evstu* komma af ett verbum *efsa*, afskära, 3 pl. ipf. *efstu* = de afskuro, nedergjorde. — Det andra ordet *Ingi* skulle vara acc. sg. af ett starkt mask. motsvarande ett Isl. *Ingir*, gen. *Ingis*, acc. *Ingi* (ett sådant ord är dock icke kändt, men det kunde finnas), samt ett Got. *Ingeis* (Ulfilas *Iggeis*), gen. Ingeis, acc. *Ingi*; eller möjligen har formen varit *Ingveis*, jf. Forntyska *Ingevo* (Ingevoner); således i likhet med isl. *hirðir*, *hirðis*, *hirði*, Got. *hairdeis*, *hairdeis*, *hairdi* m. herde, vaktare. — Det tredje ordet *stainam* är en alldeles fullständig Got. acc. pl. af *stains* m., isl. *steinn*. Denna accusativ-ändelse på *-am* är det enda fullt afgörande beviset för, att inskriftens språk är Gotiskt, ty all känd Nordisk fornskrift har *-um* eller *om*. Äfven i Fornengl. ändar dat. pl. på *-um*, så vidt jag vet. Betydelsen af *Ingi* och *stainam* är, när man anser språket för en Got. dialekt, fullkomligt antaglig och berättigad, äfven från ren och oförderfvad Got. språksynpunkt; men *evstu* åter förutsätter större förändring eller uppblandning af språket. Detta kunde väl dock vara förklarligt nog, om det läte sig antagas, att Goter väl varit bosittande som folk i södra Sverige (Bleking), Danmark och kanske S. Norge, men att de få runstenarne med Got. runor i N. Sverige eller Svithjod (ty hade de ursprungligen varit många, så hade nog flere funnits qvar i 17 årh. åtminstone) deremot blott vittna om att en och annan Gotisk kämpe tagit tjenst i Uppsala-konungens hird och der dött! — Det, som förde Uppström på tanken, att detta *evstu* kunde betyda: de skymfade, tillfogade skam och nesa, behandlade med nesa (af *aiviskon*) eller: de afskuro, nedgjorde, tillfogade skada (af *efesian*, *efsian*) är de anmärkningsvärda prickar eller punkter, med hvilka figuren är liksom öfversållad på den äldsta ritningen. Härmed kan man *möjligen* på ett visserligen rått, men dock rätt påtagligt sätt velat antyda, att mannen blifvit stenad till döds. Prickarne betyda då blånaderna, blodmärkena efter stenarne! [Det är onekligt, att detta är ganska fyndigt och alldeles icke osannolikt, särdeles som ännu i våra gamla Landskapslagar det fanns ett sådant nesligt straff, som användes på tjufvar och kallades (Vestgöta Lag.): *at döma til torfs ok til tiæru*, då tjufven med tjäradt

hufvud sprang gatlopp och man kastade torf och stenar på honom (Schlyter). Detta styrkes ock i sin mon af F. E. *torfian*, *tyrfian* kasta, kasta sten, stena; jf. Gotl. *torva til*, slå, dänga till (äfven med bara handen)]. Vårt *evstu Ingi stainam* skulle då betyda: de tillfogade Inger skam och nesa medelst stenar = de stenade Inger ihjäl (nl. på ett nesligt sätt). [Men när man åter ser på ritningen, att mannen liksom är afskuren på midten (emedan kroppens sidolinier upphöra vid det, som man eljest kunde anse för bältet), så kunde det väl ock föranleda antagandet af en öfversättning: de afslogo (skuro af) Inger (på midten) med stenar Detta skulle då förutsätta att *evstu* hörde till *efsian* (efsan, 3 pl. ipf. efstu). Äfven det att figuren ligger på ryggen och med utsträckta armar och fingrar tyckes antyda en, som ligger vräkt bort efter en våldsam död. Märkligt nog eger man ännu en annan (mycket yngre) runsten, der en ihjälslagen eller dödad person (qvinna) finnes afbildad på ett alldeles analogt sätt, å en runsten i Thorsåkers kyrka, L. 1055, jf. B. 1097. Tvärs under figuren läste jag: ᚴᚢᛏᛁ: ᚢᛅ ᛘᚢᚦᛁᛦ (borde varit ᛘᚢᚦᚢᛦ)×ᛁᚢᛚᚴᚢ ... Således: Gute drap moder N. N$^{s}_{=}$. Lilj. & Baut. hafva nl. alldeles oriktigt: Kuni var muþir ... (*Kuþmuntar* hör icke dit).][1] — Ja, här har Du nu Uppströms, af mig stundom inom [ ] något mer utförda gissningar. Då Uppström först för några dagar sedan hitkom, så moste jag invänta hans ankomst för att höra, om han hade något att tillägga till sin förra förklaring ...; men han hade intet vidar[e] hittat på.»

Krogstastenen figurerar också i ett brev av den $^{27}/_{10}$ 1861; Säve skriver: »Det träsnidt, Du sändt mig af denna runstens fram-(figur-)sida är alldeles bra, utom deruti att Du, efter Nordenfalks ritning, tillsatt några skuggstreck mellan de 2 linierna som utmärka bältet. Dessa skuggstreck skola alldeles bort; ty Nordenf. har dermed velat utmärka några i senare tider tillkomna skroflligheter, som ej funnos, när äldsta ritningen (Bautils) togs. Slika yngre skrofligheter har han dessutom tillsatt på figurens högra axel, högra fot och ben, samt 2$^{ne}_{=}$ stora under figurens fötter (af hvilka den ena borttagit hälften af de två sista runorna. Mannens bälte skall sålunda vara rent och fritt. Kanske betyder det ej ens ett bälte, utan att han blifvit afhuggen tvärt af på midten, hvilket på den tiden var ganska vanligt, och, som bekant är, hände hvar och hvarannan menniska. Jag återsänder derföre detta blad. Den andra sidan är fullkomligt bra!»

Då G. Stephens första gången framlägger en tolkning av Krogstainskriften (i *ONRM* 1) föreslår han att uppdela runföljderna på följande sätt: MWSyOUINGI
SyOÆ IN ÆA.

Denna egenartade »uppdelning» kommenterar Stephens sålunda: »The first line I take to be the name of the buried chief, and suppose in the second the common ellipsis of

HEIT, HIGHT, *was called, was named.*
MWSyOUINGI

SE(=*he, he-was, he-hight*) *IN AYE* (*his-time, while living*).

On these old monuments W is occasionally found for a thick U or O. — The S being older than the R, the name is probably the well-known MEROWINGI. A place called MYREINGES-TORP, so called from a settler of that name, is or was found at Tiällmo, Finspongs Härad, East-Gotland; and there is another such homestead, MYRUNGS, in Linde Parish, Gotland».

I fortsättningen behandlar Stephens synnerligen utförligt den brynja, som han, på grund av de runda punkterna på avbildningen i *Bautil*, anser figuren vara iklädd. Stephens menar, att »the ring-like dots on the figure, in all their barbarous roughness, are intended to represent mail-armor; whether ring-mail or chain-mail, and whether interlaced or sewn on to leather or other material, cannot of course be determined.»[2] — Slutligen behandlar Stephens en annan

[1] Säves läsning och tolkning av Torsåkersstenens delvis svårt skadade inskrift är oriktig. Det bör också framhållas, att figuren icke är »afbildad på ett alldeles analogt sätt»; Torsåkersstenens figur är nämligen icke »afskuren på midten».

[2] Några dylika runda punkter finnas ej, och ha av allt att döma aldrig funnits, på Krogstastenens figur, varför Stephens' långa brynjeutredning i detta sammanhang är av mindre intresse. I *ONRM* 3 (1884) meddelar f. ö. Stephens själv, efter upplysningar som han erhållit av adjunkten i Linköping K. A. Hagson, att några dylika »ring-like dots on the figure» icke ha funnits på stenen: »The block is slightly pitted, partly from weathering, but *there never have been any dots* (as of chain-mail) on the body».

detalj i figuren, nämligen bältet. Han jämför Krogstastenens figur med de båda männen på den berömda, då nyupptäckta Häggebystenens B-sida (U 664). Stephens skriver: »But what makes this Häggeby piece so valuable is, that *both* the Horse-baiters are cut-in-two at the waist, exactly as the figure on the Krogstad stone.[1] That this has nothing to do with wounds and death is clear, for both the rivals are busy cheering on their steeds. What, then, can be more simple and natural than to regard this gap as a rough-and-ready mark for the Belt or Girdle? That it is so, is not to be doubted».

Stephens anser, att Krogstastenen har ristats »about A. D. 400—500». Häggebystenens bildframställningar tillhöra enligt Stephens ungefär samma tid: »The rude style of both sides distinctly points to nearly the close of the *Early* Iron Age, say the 5th century. But this exactly coincides with the approximate date I had fixt for the Krogstad stone, years before the Häggeby block was turned over.»[2]

Redan i *ONRM* 2 (1867—68) har Stephens kommit till en helt annan uppfattning av Krogstainskriften. Han vill nu låta sitt egenartade *SyOÆ*, som han hade uppfattat som demonstrativt pronomen, försvinna ur diskussionen: »The SyOÆ of the Krogstad stone, should we take the whole of that line as one word, a mansname in the dative — which I now do — *would disappear*. We then get a formula of which we have other examples — *N. N.* (*nomin.*) *to* N. N. (dat.).» Stephens uppfattar nu sålunda runföljden 9—15 som ett ord — i den tidigare tolkningen såg han där tre ord — »probably the mans-name SWAIN». Stephens' nya tolkning har följande utseende: *MWSYOUINGI* (?=*MEROWINGI or* ?=*MUSOWINGI*, ?=*MYSING*) *to* — *SYOÆIN* (?=*SWAIN*).»

Också den figurristade sidans runföljd (1—8), i vilken han tidigare såg »the name of the buried chief», uppfattar han alltså nu på ett något annat sätt: »MWSyOUINGI, . . . n. s. m., Proper name. — I have never seen this name before, nor do I know how to divide it, whether as MWSYOU-INGI or MWSyO-UINGI. Judging from its form, it was probably the famous MEROVINGE (which name is mixt up with a mythical legend) in a still *older* shape.» Nu anser alltså Stephens, att runföljden 1—8 innehåller namnet på den som lät resa stenen.

Redan innan andra delen av *ONRM* hade hunnit utkomma, trycktes i *Aarbøger* för år 1867 L. F. A. Wimmers uppsats *De ældste nordiske Runeindskrifter*. Uppsatsen utgör en i allt väsentligt riktig och träffande kritik av Stephens runtolkningar. Krogstainskriften nämnes emellertid endast i förbigående; Wimmer anser, att man i runföljden 9—15 kanske har ett belägg på nominativformen av a-stammen **stainaR** (a. a. s. 53, not 3).

Stephens svarade på kritiken redan i samma årgång av *Aarbøger* (1867). Wimmers uppfattning av runföljden 9—15 avvisas med orden: »Når ᛇ forandres til ᛏ, hvorfor da mindre forandre alle de andre bogstaver ligeså vilkårligt?»

I sitt år 1868 tryckta arbete *Navneordenes böjning i ældre dansk* återkommer Wimmer till den diskuterade runföljden. Han upptager den bland exemplen på a-stammar i nom. mask »med bevaret stammeudlyd . . .: stain-**a**-R ɔ: oldn. *steinn* (Krogstad-stenen)». Om »den anden rune» ᛇ anmärker Wimmer, att den »her vistnok er en anden form for ᛏ». I en not tillägger han: »Ligesom erilaR (Varnum, Lindholm), harabanaR (Varnum), er også Krogstad-stenens stainaR at opfatte ikke som 'appellativ', men som mandsnavnet 'Sten', idet vi i de ældste runeindskrifter ligesom i de yngre *déls* kun har et enkelt navn i nævneform (Bratsberg-, Berga- og Krogstad-

[1] Figurerna på Häggebystenen äro emellertid i verkligheten alls icke »cut-in-two». Stephens utgår från en teckning (av kyrkoherden i Häggeby P. U. Isæus), som på denna punkt är missvisande. I *ONRM* 3 (1884) rättar Stephens, sedan han sett Dybecks teckning, sitt misstag; han skriver (a. a. s. 31) om Häggebystenen, »that the men are not literally 'cut in two', the body-line running along the belt-lines of each.»

[2] Häggebystenen togs upp ur kyrkgolvet år 1863, varvid den intressanta ristningen på stenens baksida kom i dagen.

stenen . . .) . . . *déls* navnet i ejeform, styret af ordet 'sten' . . . *déls* en længre indskrift . . ., svarende til den store masse af de yngre indskrifter.»

Senare samma år, alltså 1868, framlägger Sophus Bugge sitt tolkningsförslag (jfr ovan s. 485, not 2). I uppsatsen *Bidrag til tydning af de ældste runeindskrifter* skriver Bugge: »Indskriften har et sjældent runetegn ᛇ ᛇ, hvis værdi det først gjælder at finde. Stephens læser det som yO (d. e. *jo*). I alle optegnelser af den længere rækkes futhark (også på Vadstena-bracteaten, og på Charnay-spænden) findes ᛇ eller ᛇ mellem j-runen (oldeng. *ger*) og p-runen (oldeng. *peorð*); runen heder i oldengelsk *eoh* eller *ih*, og dens betydning (*eo*, *i*) har forandret sig noget, eftersom runenavnets form forandrede sig. Men når vi gjengive ᛇ ᛇ på Krogstadstenen ved 'jo' eller 'iu' eller en nærbeslægtet vokal eller tvelyd, vil vi, såvidt jeg tror, få ord af uforklarlig form. — ᛇ ᛇ som tegn for en tvelyd eller selvlyd må meget tidlig være gået af brug i nordisk. Deraf at det, som Vadstena-bracteaten viser, blev stående i futharken, følger ikke, at det blev brugt som egentligt skrifttegn. Runens lydværdi sees ikke af dens forekomst på Rökstenen blandt den længere rækkes runer (blandt hvilke ᛏ ikke er) eller i flere bracteatindskrifter; ja disse sidste give os vel ikke engang sikkerhed for, at tegnet fremdeles var egentligt skrifttegn. ᛇ ᛇ forekommer ikke i nogen anden nordisk indskrift, som tydelig indeholder ord, end Krogstadindskriften. Det synes da på forhånd muligt, at overensstemmelsen i form mellem den oldengelske *eoh*-rune og den på Krogstad-stenen forekommende er tilfældig og at deres lydværdi er aldeles forskjellig.» Bugge ansluter sig till P. A. Munchs uppfattning, att ᛇ ᛇ skall läsas som t (se ovan s. 489 f.; redan Pehr Tham hade ju läst tecknet så, vilket givetvis var Bugge obekant; se ovan s. 487). Läser man Krogstastenens tecken på sådant sätt, fortsätter Bugge, »kommer der straks former frem, som klinge os bekjendt. ᛇ ᛇ må da være en afændring af ᛏ, en afændring, som rimelig har været indskrænket til et snævrere rum i sted og tid og som senere igjen er forsvunden. En sådan afændring synes ikke meget påfaldende, når vi mindes, at overhoved kvistenes stilling i forhold til runens stav kan forandres meget ved en og samme rune.» Bugge hänvisar i det sammanhanget bl. a. till **a**-runans, **r**-runans och **k**-runans förändrade former. Att den egendomliga ändringen av **t**-runans form endast är belagd på Krogstastenen, »kan heller ikke modbevise læsningen som T; således er jo ᛋ for A hidtil kun fundet på Istabystenen, og i den særlig skandinaviske runeskrift sé vi også brugen af flere tegn indskrænket til enkelte landskaber». Bugge läser sålunda inskriften på följande sätt:

MWSTUINGI
STAINAR

Hans kommentar lyder: »Da **MWST** er en umulig lydforbindelse, så er det klart, at vokalerne ikke er udtrykte, ligesom i Etelhem-indskr., ved de to første stavelser. Jeg udfylder og deler indskrift a [=runföljden 1—8] således

M(AI)W(I) STUINGI.

Da 5te runes venstre stav er noget krum, læser jeg runen med tidligere fortolkere som U, ikke som E, uagtet den ligner ᚴ, der på Torsbjerg-dopskoen og vistnok også på Dalbysmykket bör læses som E.»

Bugge anser, att figursidans inskrift innehåller namnet på den döde. Att »dette er et mandsnavn, gjöres allerede sandsynligt deraf, at denne indskrift står på samme side som billedet af en brynjeklædt mand. I **STUINGI** sé vi let et patronymicum, jfr. **HOLTINGAR**; og da den afdöde vistnok må have været en mand, må nominativformen være **STUINGAR**. Dette kan være dannet af et navn **STUA**, stamme **STUAN**, ligesom **HOLTINGAR** af **HOLTA**, stamme **HOLTAN**.[1] Detta **STUA** kan

[1] Denna uppfattning hade Bugge gett uttryck åt redan i föregående årgång av *Tidskrift for Philologi og Pædagogik* (h. 7, 1866—67, s. 219). Bugge framhåller, att man icke endast på Gallehushornet, utan »ogsaa i andre af Indskrifterne i den ældste Runeart (Istaby, Krogstad, jfr. Reistad) har Eksempel paa Anvendelse af et Patronymicum istedenfor den i almindelig Oldnordisk brugelige Udtryksmaade med *sunr*, hvortil Faderens Navn er föiet i Genitiv.»

være d. s. s. got. *staua* masc. en dommer; ti til got. *au* foran *a* svarer i andre germanske tungemål regeleret *ū* ... Da hovednavnet må have samme kasusform som det dertil hörende patronymicum, så udfylder jeg **MAIWI**. Dette forklarer jeg af en stamme **MAIWA**, nomin. **MAIWAR**; det er samme navn som *Már*, hvilket vi ofte finde brugt på Island, og det betyder en måge. Ordet böies i oldn. *már*, gen. *más* eller *máss* ..., nom. pl. *mávar*» ... Den andra sidans inskrift, runföljden 9—15, som Bugge läser **stainaR**, »er åbenbart = oldn. *steinn*, nomin. i ental af det ord, hvis akkusativ i ental **STAINA** forekommer på Tunestenen. Dette ord kunde let lede hen på den tanke, at Krogstad-stenens indskrift var ensartet med *HURNBURA STAIN SUIÞKS* på Kallerupstenen[1], **HARIWULFS STAINAR** på Räfsalstenen, **IGINGON HALAR** på Steinstadst. Men det synes umuligt at finde genitivformer i indskrift a; ti efter Säves oplysninger kan runen efter ᚾ hverken have været ᛅ A eller ᛊ S.»[2] Bugge avvisar Wimmers ovan s. 492 citerade mening, att **stainaR** skulle vara att uppfatta som namnet på den döde; Bugge skriver: »Wimmer ... forstår **STAINAR** som mandsnavn ..., og da han sammenstiller det med Bergastenens og Bratsbergstenens indskrift, må han have taget 'Stein' som navn på den mand, til hvis minde stenen er reist. Men det er usandsynligt, at den afdödes navn skulde være skrevet på en anden side end 'gubben' (der vel netop er den afdödes billede), når der overhoved var skrevet noget ved siden af dette; og desuden véd jeg ikke, hvorledes indskrift a skulde kunne forliges med Wimmers opfatning af **STAINAR**.» Bugge hade tydligen åtminstone en svårighet med sin tolkning fullt klar för sig: »Hvad der i indskriften har voldt mig mest ulæmpe, er sidste ᛁ i **STUINGI**; dette kan, såvidt jeg sér, ikke være anden kasus af **STUINGA** end dativ i ental. Rigtignok afviger ᛁ her fra **E** i Tunestenens **WODURIDE** og Järsbergstenens **HITE**. Hvis min tolkning er den rette, må denne afvigelse forklares på en af följende to måder: Enten var *e* i dativ ental af *a*-stammer allerede i udtalen blevet til *i* på den tid, da Krogstadindskriften blev ristet; men denne forklaring synes betænkelig, især da dativendelsen *i* eller *e* ved *a*-stammer i oldnordisk ikke virker omlyd ... Den anden forklaringsmåde er följende: ᛁ betegner her, som i særlig skandinavisk runeskrift, lyden *e*. Rigtignok tör man ikke tenke på, att ᛖ E var gået af brug på den tid, da Krogstadindskriften blev ristet, ti denne rune findes på Järsbergstenen, hvis indskrift har flere mærker på ikke at være blandt de ældre af de i den længere rækkes runer affattede (således 3 gange ᛅ og kun én gang ᛆ, medens Krogstadindskriften har 1 gang ᛆ og ikke ᛅ), og endog på 4 blekingske runestene; men det synes ikke urimeligt, at man længe förend ᛖ gik af brug begyndte af og til at skrive ᛁ for *e* ... Hvis vi i **M(AI)W)I STUINGI** har dativformer, synes **STAINAR** ikke at kunne være appellativ, ti jeg véd intet at nævne til stötte for, at man skulde have sagt *steinn Mávi Stúa syni* i samme betydning som *steinn Máss Stúa sonar*. Jeg formoder derfor, at **STAINAR** er navn på den mand, som har reist stenen.» Krogstainskriftens formulering har, menar Bugge, paralleller i grekiska och latinska inskrifter. Enligt Bugge skall alltså hela inskriften läsas och översättas på följande sätt:

M(AI)W(I) STUINGI
STAINAR

»För Må Stuessön (reiste) Stein (dette mindesmærke).»

Denna Bugges tolkning omnämnes av C. Säve med följande ord i ett brev till Stephens av den $^{17}/_{4}$ 1869: »Så synes mig Bugges läsning af Krogstadsstenen att föredragas framför Din»; men Säve skulle för sin del »nästan föredraga att läsa: *Mawas Stuingi(s)* l. *Tuingisstainar* = Ma's l. Mås Stuings l. Tuings sten, ehuru jag har något svårt att bevisa formen *Stuingis*!»[3] — I sina

[1] DR 250 Høje Tåstrup.

[2] Om Säves upplysningar till Bugge om inskriftens läsning se ovan s. 485.

[3] Även det omedelbart föregående partiet av brevet kan förtjäna att citeras, eftersom man där finner en vänskaplig kritik av Stephens' arbetssätt: »Som Du under våra många, dels muntliga, dels skriftliga tankeutbyten nog funnit, har jag icke alltid kunnat följa med Dina, såsom mig synts, stundom allt för djerfva antaganden och slut-

Bemærkninger om runeindskrifter på guldbrakteater (1871) återkommer Bugge med några ord till sin tolkning av Krogstainskriften. I samband med att Bugge dryftar frågan om »forkortet skrivemåde» på mynt och brakteater, skriver han: »På lignende måde er **MW** på Krogstad-stenen efter min formodning forkortet skrivemåde for **MAIWI** eller, som jeg nu snarere tror, for **MAWI.**» Vad det förkortade skrivsättet beträffar skulle Bugge snart åter ändra uppfattning. Redan år 1872 återtager han sitt år 1871 framlagda utfyllningsförslag **MAWI**. I uppsatsen *To nyfundne norske Rune-Indskrifter fra den ældre Jærnalder* skriver Bugge (i samband med sin behandling av den år 1871 »upptäckta» Einangstenen): »Efterdi *á* i oldn. *fáða* vistnok maa være opstaaet af *ai* paa en Tid, da endnu ikke Omlyden fra *ai* til *æi* i andre Ordformer var indtraadt, saa se vi ogsaa heraf, at Omlyd i Rodstavelsen tilhører et Sprogtrin, som falder længe efter Einang-Stenens Tid. Hvis jeg har tolket **MW** paa Krogstad-Stenen i Upland rigtig som *Mávi*, saa maa dette, hvis vi ei vil antage en fra Einang-Indskriften forskjellig Sprogform, udfyldes **MAIWI**, ikke, som jeg i Aarbøger ... 1871 S. 197 antydede, **MAWI.**»

I *UFT* h. 1 (1871) återges Krogstastenen (efter Stephens); C. Säve skriver där: »Inskriften å denna sten är, liksom å ... Möjebro-stenen, skrifven med de äldsta eller de s. k. Urnordiska runorna och löper äfven från höger till venster. Hon är också, som vanligt är med inskrifter af denna art, helt kort och består blott af 15 run-mynder. Man är dock långt ifrån ense om, huru de skola läsas och uppfattas, och då Nordens störste lärde inom denna gren af runkunskapen, professorerne *Stephens* och *Bugge*, i detta afseende hysa alldeles motsatta åsigter, må det tillåtas att här införa bägges tolkningsförsök, ehuru den sistnämndes egentligen blott utgör ett förslag, hvilket ännu knappast är afslutadt.» Därefter återges Stephens' och Bugges tolkningar. Stephens: »Han, som ligger här, het Muroïnge, medan han lefde.» Bugge: »Ma's el. Må's Tu'- el. Du'ings sten». [I *UFT* h. 5 (1876) anmärkes, att Stephens senare har »framstält en annan uppfattning af inskriften», varefter den nya tolkningen lämnas: »Musowingi åt Swain (Mysing åt Sven).»] Bugges tolkning kommenteras på följande sätt: »Ordet *Tuingi* (*Duingi*?) är till form och betydelse osäkert, men det kunde betyda: son eller afkomling af *Tu* eller *Du* (el. *Dui*?); jf. *Knytling* afkomling af *Knut*, m. fl. dyl.» Säve lämnar också några uppgifter om figuren: »På stenen är äfven figuren af en man afbildad. Han synes afhuggen tvärt öfver midjan, men detta skall sannolikt betyda svärdsbältet, alldeles som förhållandet torde vara med de på samma sätt tecknade bägge pådrifvarne vid hästkampen å Häggeby-stenen.»[1]

Även i D. H. Haighs arbete *Notes in illustration of the runic monuments of Kent* (1872) intager Krogstastenen en ganska framskjuten plats. Haigh skriver: »A stone pillar at Krogstad ... bears a rude figure with arms uplifted, and the legend, MWSĪUIAI on one side and SIAI NAA on the other ... The first inscription can only be the dative case of a feminine name of the strong declension, corresponding to the Gothic *airtha*, *airthai*. In explaining the second, I must call attention to the fact, that the irregularity observable in all the Indo-European languages in the declension of the pronoun, is attributable to the circumstance that there was originally for each a plurality of forms regularly declined; but that, at the time of the earliest written literature, some of the cases of each had fallen into disuse, and thus in each language

satser. Jag är, må hända, kanske allt för mycket varsam, och vill, möjligen mer än nödigt, bygga på äldre förhållanden, m. a. o. jag håller mig mera strängt till språkconsequenserna, och vågar mig icke allt för långt ut på hypothesernas glansk-is. Sådant kallar Du för professorlighet, 'doctoring', 'doctorating' el. dyl., men det får icke hjelpa; jag anser detta för säkrare, ehuru jag visst icke underkänner hypothesernas, äfven de djerfvas, både berättigande och gagn. Det medgifves, att Du kan hafva rätt i, att ord och grammatikaliska former från olika språkperioder kunna i vissa dialecter sammanlefva vida längre, än i andra; men jag tror dock, att Du stundom gått längre i sådana antaganden, än rådligt är. Angående den stora hufvudfrågan, huruvida runan ᛘ är = a, så moste jag tillstå, att Dina skäl derför stundom äro rätt svåra att vederlägga, stundom synas mig skälen för och emot väga temligen lika, men stundom tyckes mig, att antagandet ᛘ = ᚱ = r vara mera sannolikt.»

[1] Se ovan s. 492.

or dialect, some of the cases are taken from one form, some from the other. Thus of the third personal pronoun there were two forms, *he* and *se*, and of the demonstrative *the* and *se*, traces of each of which we observe in the declension of every Teutonic dialect, some having preserved what others have lost. The Gothic has preserved the feminine personal *si*, and so has our modern English, and the O. S., O. and N. H. G.; but all the dialects form the oblique cases from the root of the other form, which the O. E. alone retained in the nominative. The Gothic had *sô* (for *sio*), and our O. E. *seo*, for the feminine demonstrative ... According to the analogy of the noun *giba*, and the adjective *blinda*, *sio* would make the dative *siai*, and this I believe is the form which we have on this Krogstad monument. *Naa*, in the dative, represents the Gothic *nawa* (from nom. *naus*), but is nearer to what we may believe would be the dative of O. E. *na*, or *ne*, a 'dead body'. It is not necessary to take these inscriptions together, as they are on opposite sides of the stone, but whether we do so or not is immaterial. 'For Musiuia.' 'For the corpse.'» Haigh anser sålunda, att stenen är rest till minne av en kvinna. Detta antagande, menar han, stödes av figuren: »The rudely cut figure on the stone has been taken for that of man; but if it were so intended, surely there would be some distinctive mark, such as sword or spear. We do not know what was the costume of the female sex at the time to which these monuments belong; but the men on the bracteates seem to have trousers only, not tunics.»

Nästa gång Krogstastenen diskuteras är i Wimmers *Runeskriftens oprindelse og udvikling i Norden* (1874). Wimmer hänvisar där, för att ge stöd åt sin tolkning av Tunestenen, till två urnordiska runstenar, vilka han anser vara resta till minne av två personer. Dessa stenar äro Bergastenen (Sö 24) och Krogstastenen. Om den senare skriver Wimmer (a. a. s. 137): »jeg læser her det ene ord som stainaʀ (kunde det ikke let falde en runerister ind at hugge ᛏ i steden for ᛏ; på den anden side huggede han ᛏ vendt til den modsatte side), hvilket jeg ikke opfatter som 'appellativet' 'sten', men som nomen proprium, mandsnavnet 'Sten' (hvis det var 'appellativ' måtte der nemlig gå en ejeform foran; men ordet på den anden side ender på -ingi, ikke på -ingan); og navnet på den anden side kan da være en anden mands (faders, broders) navn; dog er det efter endelsen -ingi (yngre form for -inga) måske rimeligere at opfatte det som 'patronymicon' til stainaʀ.»[1]

L. F. Leffler kommer i sitt arbete *Om v-omljudet* (1877) i förbigående in på Krogstainskriften och på Bugges tolkningsförslag. Leffler skriver (a. a. s. 85, not 2): »Ett synnerligen märkligt fall, då ett i en runinskrift bevaradt personnamn återfinnes i uppländska diplom, kan jag icke underlåta att här påpeka. På en uppländsk runsten vid Krogstad med inskrift affattad i de äldre runorna förekommer efter BUGGES skarpsinniga tolkning namnet **stuingi**, hvilket eljest icke kan uppvisas på germanskt språkområde. BUGGES uppfattning af nyssnämda form som ett särskildt ord (inskriften har sammanskrifvet **mwstuingi**, af BUGGE tolkadt som **m(ai)w(i) stuingi ...**) och som ett personnamn bekräftas på det mest slående sätt däraf, att i två uppländska pergamentsdiplom i original från 1312 personnamnen *styinge ... stying* förekomma. Detta namn, okändt i hela den öfriga Norden, finna vi sålunda hafva lefvat kvar bort åt 1000 år i en och samma trakt af Sverge.»

En mer kritisk hållning gentemot Bugges (och andra tidigare) tolkningsförslag intager R.

[1] I *Die Runenschrift* (1884) återfinnes tolkningen oförändrad på s. 155 f. Överraskande nog gör Wimmer på s. 218 (noten) en bestämd invändning mot den läsning, som han på s. 155 lägger till grund för sin tolkning. Han säger sig nämligen icke kunna godtaga »Bugges lerung mwstuiŋi auf dem Krogstader steine und seiner auffassung dieser form als dat. sgl. mit ᛁ für ᛗ ... Von der letzten rune ist nur die spitze sichtbar und dahinter eine grössere abschälung, die nach meiner meinung sowohl diese rune wie die darauf folgende vernichtet hat; ich nehme an, dass die inschrift auf dieser seite des steines ursprünglich mwstuiŋaʀ gelautet hat.»

Heinzel i sitt år 1877 tryckta arbete *Über die Endsilben der altnordischen Sprache*. I förteckningen över urnordiska inskrifter (a. a. s. 478 [138]) påpekar han: »Nur **stainaʀ** ist deutlich.» Detta ord anföres (s. 368 [28]) som exempel på substantiv med stamstavelsens vokal bevarad; ordet återges med liten begynnelsebokstav, vilket torde visa, att han, i motsats till Stephens, Bugge och Wimmer, har uppfattat **stainaʀ** som appellativum, ej som egennamn.

Bugge var av den meningen (se ovan s. 494), att runan 8 **i** (ᛁ) vore en skrivning för **e** (ᛖ): **stuingi** i st. f. **stuinge** förklarar han som en ortografisk egenhet hos Krogstaristaren. En avvikande uppfattning i denna fråga har Adolf Noreen, vilket framgår av ett uttalande i uppsatsen *Små grammatiska och etymologiska bidrag* (i *ANF* h. 1, 1883). På tal om *i*-omljudet skriver Noreen: »Frågar man sig nu, hvarför *i* uti *drękʀi* verkat omljud, under det att *i* uti t. ex. *hani* icke haft denna verkan, så måste svaret blifva, att gutturalen påskyndat utvecklingen från *e* till *i**, så att det förra ordet hade *i* uti ändelser redan på omljudstiden, hvaremot det senare då ännu hette *hane*. Med detta antagande öfverensstämmer det förträffligt, att urnordiska inskrifter i allmänhet hafva dativ på *-e* hos mask. *a*-stammar, t. ex. Tunestenen *Woduride*, Järsbärgstenen *Hite*, Tjurköbrakteaten *Walhakurne* ..., men däremot Krogstadstenen har *i* uti dat. *Stuingi* ..., hvarest guttural föregår ändelsen; en olikhet som ej gärna kan ha kronologiska skäl, då Krogstadstenen icke tillhör de yngsta urnordiska stenarne och särskildt väl icke är mycket, om ens något yngre än Järsbärgstenen.» Denna uppfattning — att slutljudet *i* uti *Stuingi* är ljudlagsenligt — vidhåller Noreen i sin följande år (1884) utgivna *Altisländische und altnorwegische Grammatik*. Där konstateras (§ 266, Anm. 4): »Dat. sg. hatte urnordisch die endung **-e**, nach guttural **-i**, z. b. (**wodu**)**ride** (Tune), **hite** (Järsbärg), (**walha**)**kurne** (Tjurkö), aber **stuingi** (Krogstad).» Runföljderna på Krogstastenen återges (a. a. s. 192): **m**[**ai**]**w**[**e**] **stuingi** — **stainaʀ**. Noreen tolkar och kommenterar inskriften på följande sätt: »Isl.: *Má* (dat. sg. m., hier als nom. propr.) **Stýingi* (dat. sg. m. aschw. *Stying*). *Steinn* ... 'Dem Már, dem sohne Stúe's. Steinn (ritzte die runen).» Under arbetet med andra upplagan av *Altisländische Grammatik* (1892) har Noreen ändrat mening. Han har tydligen insett, att Bugges tolkning av runföljden 1—8 var alltför djärv; han lämnar nu runföljden, som återges **mwsteiŋn**, otolkad och avlägsnar exemplet från Krogstainskriften på en urnordisk övergång av *e* till *i* efter guttural (se § 291, Anm. 4 och s. 260). Det enda som han i 1892 års upplaga anser vara säkert är ristarnamnet *Steinn*. I arbetets tredje upplaga (1903) har Noreen övergivit också denna tanke, och inskriften återges där utan någon som helst tolkning. Också i uppfattningen av tecknet ᛏ ᛇ har Noreen ändrat sig; inskriften återges: *mwsėeiyi* — *sėainaʀ*. I fjärde upplagan slutligen (1923) återges inskriften *mwsteiji* — *stainaʀ*. Någon tolkning lämnas icke. Noreen har sålunda återgått till att uppfatta ᛏ ᛇ som tecken för **t**; vidare återger han runan 7 ᛃ som *j*, vilket givetvis har sin grund i runforskningens ändrade uppfattning om **j**-runans former.[1]

Noreens ovan citerade uppfattning av år 1883 och 1884, att en föregående guttural har påskyndat förändringen av *e* till *i*, anser F. Burg ha sannolikheten för sig, men han påpekar med rätta, i sitt kända arbete *Die älteren nordischen Runeninschriften* (1885), att Krogstastenen icke kan anföras som stöd för ett sådant antagande, »da er überhaupt keine E-rune aufweist... Stünde statt **MW** ausgeschrieben ***MAIWE** auf dem steine, dann läge die sache anders; so aber ist auch die lesung *stūĭygē* vollkommen berechtigt. Lang muss der vocal in jedem falle sein, wenn **S**ᛇ**AINA**ᛘ = stainăᛘ, nom. sg. des masc. *ŏ*-stammes 'stein', sein soll. Wimmer fasste früher (cf. 'Navneord' pag. 46, Run. opr. 137) das patronymicum als nom. sg. eines masculinen *n*-stammes, der entweder in gar keinem syntactischen zusammenhange mit dem namen stainăᛘ stehe oder die apposition zu ihm bilde. Diese auffassung würde — nach meiner meinung — nichts

[1] En historik över diskussionen om j- och *yg*-runan finnes i O. von Friesens arbete *Rö-stenen i Bohuslän* (1924), s. 117 f.

an der lesung und dem sprachlichen character des patronyms ändern . . ., doch verdient Bugges auffassung den vorzug.»

Burg föredrager sålunda den av Bugge föreslagna tolkningen men vågar föreslå en ändring i läsningen för att erhålla en bättre överensstämmelse med Etelhemspännets inskrift, i vilken »alle im wortinnern stehenden vocale nicht graphisch ausgedrückt seien» (a. a. s. 108). Burg menar, att den skadade åttonde runan kanske har varit en **n**-runa (ᚾ): »Wäre es . . . erlaubt zu conjicieren, so würde ich aus dem | ein ᚾ (N) machen, *m(ai)wăs stūĭŋg(ă)n stainăᛘ* lesen und Heinzel[1], was *stainaᛘ* betrifft, beistimmen; denn dass der auslautende vocal von 'M(AI)W(I)' nicht geschrieben ist, ist im vergleich zur Etelhem-inschrift . . . auffallend.»

G. Stephens fasthåller i sin år 1884 utgivna *Handbook* och i tredje bandet av *ONRM*, som trycktes samma år, sin gamla tolkning »MWSyOUING (skref dessa runor) till SyOÆIN (Sven)». Han återger i *ONRM* 3 (s. 453) de upplysningar, som han hade erhållit av adjunkten K. A. Hagson,[2] bl. a. följande rörande figurens innebörd: »Very interesting and original is my learned friend's idea . . ., that *the figure is that of a man praying to the Gods.* I for my own part accept his ingenious suggestion with one limit; I would say TO GOD, rather than TO THE GODS. For, helpt by this valuable hint, I would now take the bild to represent an ORANS, the Happy Departed Soul worshiping Christ in Paradise, or in the attitude of prayer while yet on earth. Such ORANTES, carved figures in prayer, *standing* and with *outstretcht hands* as was then the custom, are not uncommon in the Catacombs and elsewhere in the oldest Christian West, and always indicate a buried Christian. I think, therefore, that this is another instance of a local Christian family in very ancient days in Scandinavia, hundreds of years before the historical Missions to the heathen North. Should I be right in this, it will be an additional proof that the date approximately suggested here cannot be much too early.[3] In the West, *folded hands* afterwards became the attitude of prayer. But we cannot trace this further back than the 9th century.»

I E. Brates uppsats *Runologiska spörsmål* (1886), som inledes med en utförlig redogörelse för runan *eoh* ᛇ, ᛇ, kan givetvis icke Krogstainskriften förbigås. Brate konstaterar: »Blott i en enda urnordisk inskrift finnes typen ᛇ med säkert uppvisad betydelse, nämligen som **t** i Krogstadstenens **stuingi** och **staina**ᛘ . . . I denna inskrift är typen ᛇ tydligen en urnordisk afart af runan ᛏ, som ej har något sammanhang med den här behandlade *eoh*-runan, utan snarare genom sin tillvaro intygar obefintligheten af runan *eoh* ᛇ på Krogstadstenens tid.»[4]

År 1891 började utgivningen av *NIæR.* I det häfte av verket som trycktes två år senare framlägger Bugge, i en excurs rörande runan ᛇ ᛇ, en tolkning av Krogstainskriften, som i mycket hög grad skiljer sig från hans tidigare. Bugge skriver (a. a. s. 128): »P. A. Munch har først antaget, at den her omhandlede Rune paa denne Sten skulde læses som **t**. Dette var

---

[1] Se ovan s. 497, där Heinzels uppfattning anges.

[2] Se ovan s. 481.

[3] Stephens anger tidpunkten för ristningen till »about A. D. 400—500».

[4] Brate ansluter sig på denna punkt till Bugge (se ovan s. 493) och till Wimmer; jfr ovan s. 492, *Runeskriftens Oprindelse* (1874), s. 181 och *Die Runenschrift* (1887), s. 212. I sistnämnda arbete skriver Wimmer: »Ob nun die rune ᛇ ᛇ ursprünglich das zeichen für einen bestimmten laut gewesen, oder, was ich für das wahrscheinlichste halte, aus andern gründen in den futhark eingesetzt ist, so kann sie im Norden nicht als lautzeichen nachgewiesen werden, was natürlich nicht im widerspruch damit steht, dass sie lange ihren alten platz im futhark (wie auf dem brakteaten von Vadstena) behalten hat und ohne zweifel als magisches zeichen gebraucht worden ist. Dass sie keine bedeutung als lautzeichen hatte, geht auch daraus hervor, dass der stein von Krogstad ᛇ und ᛇ (jedes einmal) in der bedeutung *t*, also als eine andere form der ᛏ-rune, hat.» I en not tillägger Wimmer: »Die form der *t*-rune auf dem Krogstader steine ist so alleinstehend, dass ich eher geneigt bin sie einer laune des runenritzers zur last zu legen, als darin eine lokale eigentümlichkeit zu erblicken.» Som en lokal egendomlighet hade ju Bugge sökt förklara den egendomliga **t**-runan; se ovan s. 493.

meget tiltalende, da **stainaR** syntes let forstaaeligt, medens **siainaR** eller **seainaR** her syntes meningsløst. Derfor er Munchs Læsning bleven antagen af Alle undtagen Stephens.» Bugge har emellertid nu kommit på andra tankar; läsningen **t** väcker av tre skäl »Betænkelighed: 1) **t** har ellers overalt i Indskrifter med den længere Rækkes Runer Formen ᛏ, kun tildels med den Forskjel, at Kvistene kan slutte sig til Staven lidt nedenfor Toppen. Rigtig Methode tilsiger derfor, ikke paa Krogsta-Stenen uden Nødvendighed at antage en aldeles forskjellig Form af **t**-Runen. 2) ᛇ ᛚ er overalt ellers, baade i Norden, England og ... i Tyskland, Vokaltegn (kun med Undtagelse af, at Runen i England undertiden kan bruges som Tegn for den tonløse palatale Spirant *ch*). Rigtig Methode tilsiger derfor, ogsaa paa Krogsta-Stenen at opfatte ᛇ ᛚ som Vokaltegn (**I** eller **E**). Wimmer ... er tilbøielig til at tro, at Brugen af ᛇ ᛚ for **t** paa Krogsta-Stenen skyldes 'et Lune af Runeristeren', hvilket dog skal vise, at Runen ellers i Norden ingen Betydning havde som Lydtegn[1]. Antagelsen af et Lune synes mig at være en meget mislig Udvei. Og selv om Runeristeren ikke havde kjendt nogen positiv Betydning af ᛇ ᛚ, maatte han dog af Runefutharken vide, at det var en anden Rune end ᛏ **t**. Det fra Krogsta-Indskriften hentede Bevis for, at ᛚ ᛇ ikke havde nogen Betydning som Lydtegn, forsvinder, hvis Runen her ikke betegner **t**. 3) Ved Munchs Læsning som **t** har man ikke kunnet paavise nogen fyldestgjørende Tolkning af første Sides Indskrift; heller ikke formaar jeg ved denne Læsning nu at paavise en saadan.»

Bugge utgår nu ifrån att ᛇ ᛚ är ett vokaltecken, som i Krogstainskriften bör transskriberas som **E**, samt att figursidans ristning (runföljden 1—8) består av två ord, **mwsE** och **eiŋn**. Bugges nya tolkning och kommentar lyda: »**mwsE** Mandsnavn i Nominativ af Stamme *Mūsan-*. Dette Mandsnavn kan, efter Meddelelse fra Lektor Lundgren, i Sverige icke sikkert paavises i senere Tid. Men O. Nielsen (Olddanske Personnavne) opfører *Muse* som dansk Personnavn (15. Aarh.) ...; som Tilnavn i *Jacobus Musæ* c. 1500 ... Det samme Tilnavn har været brugt i Norge. En Birkebein c. 1240 hed *Petr musi* ... Acc. *Kolbein muusza* ... Aar 1306 ... Dette Tilnavn forekommer mulig ogsaa i svenske og norske Stedsnavne ... Afledet af samme Stamme som **mwsE** er Søkongenavnet *Mýsingr.*» Bugge utgår sålunda nu ifrån, att **P**-runan i Krogstainskriften är tecken för *u*. En parallell finner Bugge i Rökstenens **sAgwm** och på »Frerslev-Stenen i Sjælland».[2] Vidare påpekar Bugge, »at Runen ᚢ **u** allerede i den længere Rækkes Skrift undertiden kan betegne Udtalens *w*», vilket han anser vara en omständighet, som »gjør ogsaa den omvendte Brug af **P w** som Vokaltegn mindre paafaldende.»[3]

Runan 5 ᚠ läste Bugge tidigare som **u**; nu konstaterar han: »Til at læse ᚠ paa Krogsta-Stenen som **u** har vi ingen Ret.»[4] Runföljden 5—8 utgör ordet **eiŋn**, »graphisk forkortet for ***eiŋan***». Bugge »finder heri Genetiv af et Mandsnavn, og denne Genetiv» styres av ett ord 'son', vilket »maa tænkes til. Mandsnavnet vilde i Krogsta-Indskriftens Sprogform i Nomin. hede **Ĕingᴇ*, men i ældre Sprogform *Ĕhinga.*» Detta »ord» är enligt Bugge »afledet af det Ord for 'Hest', som var Navn paa Runen ᛖ og hvis fællesgermanske Stammeform var **ĕhwo-*, **ĕhwa-*.»

---

[1] Se ovan s. 498 not 4, där Wimmers av Bugge åsyftade uttalande citeras.

[2] Denna inskrift är emellertid med all sannolikhet en förfalskning från 1600- eller 1700-talet; se DR 254 Herlev (sp. 306).

[3] I det postumt utgivna arbetet *Der Runenstein von Rök* (1910) återkommer Bugge till denna fråga: I Rökstenens **sAgwm** »bezeichnet **w** sicher einen Vokal und wahrscheinlich ein kurzes *u* ... Die Anwendung von **w** als Bezeichnung des Vokales *u* kann jedoch nicht als eine individuelle, fehlerhafte Erfindung unseres Runenritzers betrachtet werden. Denn auf dem Steine von Krogsta, Upland, ist **mwsE** geschrieben, mit **P w** als Zeichen des langen *u*-Lautes ... Darin habe ich ... einen Mannesnamen in Nomin. erkannt, welcher in altn. Form *Músi* lauten würde» (a. a. s. 176). Se även a. a. s. 186.

[4] I en uppsats om Opedalstenen (i: *ANF* 8, 1892) nämner Bugge i förbigående, »at ᚠ forekommer paa Krogstad-Stenen ... Denne har jeg selv seet, og jeg kan bevidne, at Tværstregen oventil ikke skraaner ned til venstre. Her har man sædvanlig læst Tegnet som **u**, ikke som **e**. Paa dette Spörgsmaal skal jeg her ikke gaa ind.»

Om runföljden 9—15 skriver Bugge: »Indskriften paa den anden Side **sɛainaʀ** deler jeg **sɛ ainaʀ**. **sɛ** forstaar jeg som Artikel 'den', saaledes som Stephens, der feilagtig transscriberer **syo**, har forstaaet Ordet . . .

ainaʀ er = hist. nord. **æinn**; her i Betydning 'ene', der vel ikke er at forstaa som 'eneste Søn', men som 'enestaaende'.» Att **ainaʀ** har obestämd form efter artikeln är överraskande, men Bugge finner motsvarigheter till denna syntaktiska egendomlighet »i Angelsaksisk» och »i den nordiske Lindholm-Indskrift: **sa wilagaʀ**». Bugge fortsätter: »**sɛ ainaʀ** 'den enestaaende' opfatter jeg ikke som et Tilnavn, hvormed Muse almindelig betegnedes i levende Live, men som en rosende Betegnelse, hvormed den Efterlevende i Gravskriften hædrer den kjære Afdøde. Saadanne Udtryk forekommer ofte i romerske Gravskrifter: *incomparabili*; *viro rarissimo*.»[1]

Bugges nya läsning stöter emellertid även på svårigheter av kronologisk art, vilket han icke förbisåg att nämna: »Uagtet den paa Krogsta-Stenen forekommende Form af **e**-Runen ᛖ ellers ikke er kjendt uden fra meget gamle Indskrifter, kan Krogsta-Indskriften dog, fordi den har **w** som Vokaltegn og en Nominativ paa **-ɛ** af en Hankjønsstamme paa *-n*, sandsynlig ikke være ældre end c. 650—700.»[2]

ONRM 4 (1901) innehåller ingenting nytt om Krogstaristningen. Stenen är rest »to a Christian among a pagan crowd . . . It bears the figure of an ORANS, the happy departed worshiping Christ in Paradise or in the attitude of prayer while yet on earth, as was then the custom.» Också den i *ONRM* 3 framlagda tolkningen vidhålles.

Otto v. Friesen hänvisar i sitt kända arbete *Om runskriftens härkomst* (1904) på ett ställe till »Krogsta-stenens **mwse**». Av denna hänvisning att döma har han vid denna tid godtagit Bugges tolkning *NIæR* 1. Han skulle emellertid snart ändra mening.

Första gången som v. Friesen mera ingående uttalar sig om Krogstaristningen är i den i andra bandet av *Uppland* (1908) offentliggjorda uppsatsen »Upplands runstenar». Denna uppsats omtrycktes några år senare i arbetet *Upplands runstenar* (1913). Möjbrostenen och Krogstastenen, påpekar v. Friesen, »äro märkliga därutinnan, att de jämte en inskrift å urnordiskt språk . . . båda bära större bildliga framställningar. Detta plägar i regeln icke vara förhållandet med de urnordiska inskrifterna . . . Krogsta-stenen visar . . . en synnerligen naivt utförd man framifrån med bälte, uppsträckta armar och vidt utspärrade fingrar. Många försök ha gjorts

[1] Bugges tolkning kritiseras av kyrkoherden i Tuna, Carl Silwer, i en uppsats i *Östhammars Tidning* 1905: »Professor Bugge i Kristiania, den förnämste kännaren af de äldre runorna, har i sitt verk, 'Norges Indskrifter' . . . äfven behandlat Krogstastenens runskrift, men på grund af de tvenne sista runornas genom afflagring bristfälliga karakter ej förmått gifva åt berörda inskrift någon begriplig mening. Emellertid synes han hafva träffat den riktiga tydningen af runorna» . . . Av inskriftens »tvenne urnordiska ord», fortsätter Silwer, är det första »ristadt på framsidan af stenen å högra sidan om bilden samt det andra på baksidan öfverst, därigenom angifvande sig såsom stående i samband med det å rätsidan tecknade ordet. Att inlåta sig på en tolkning af de mystiska orden skulle vara förmätet af oss, om vi ej tilläfventyrs kunde anses äga en större lokalkännedom af trakten än hvad man kan begära af en norrman. För vår del äro vi böjda för att sätta ordet mwseeingi i sammanhang med namnet på en grannby till Krogsta: *Mysinge*, hvadan inskriften i sin helhet skulle få följande enkla betydelse: *Mysinge stenar* (= grafstenar). Mysinge skulle då varit *gemensamt* namn för hela trakten rundt om grafplatsen, på hvilken runstenen i fråga är rest jämte en rad stenar, som påminner om en mängd sammanhopade grafvar eller rättare grafstenar . . . Krogsta, hvars namn är af lokal innebörd = krogställe, värdshusställe, [kan] mycket väl från första början hafva varit ett ställe, som hört under eller rättare upprättats af Mysingeborna eller andra i samma hundare till härberge eller hviloställe under deras vistelse vid den heliga platsen 'Mysinge stenar', *om* nu namnet Mysinge liksom Mysslinge skall kunna hafva något att göra med den indogermanska roten mu eller my, som vi hafva i ordet mystisk och syftar på något hemlighetsfullt, tillslutet, samt i likhet med det grekiska mysterion utmärka ett ställe för hemlig gudstjänst. Som jag ej haft tillfälle att undersöka, huruvida det i Mysinge, på samma sätt som i Mysslinge i Alunda, finnes älfkvarnar, kan jag i denna fråga ej bestämdt uttala mig, utan lämnar åt en framtida, närmare rannsakning i ämnet den afgörande domen.»

[2] Bugge diskuterar runformen ᛇ på flera ställen i *NIæR* 1; se t. ex. s. 132 f. och den utförliga översikten över diskussionen s. 145—148.

att tolka de båda stenarnes inskrifter, men man har tyvärr icke nått något slutgiltigt resultat. Detta är mindre att förvåna sig öfver, då det gäller Krogsta-stenen: den dilettantism, som så påtagligt röjer sig i teckningen, sträcker sig kanske också till ortografien och runformerna.»

Det är sålunda uppenbart, att v. Friesen ställer sig avvisande till alla framlagda tolkningsförslag. Själv skulle han aldrig framlägga något sådant. I *Runorna* (1933) nämnes Krogstainskriften några gånger i samband med redogörelser för de urnordiska runornas äldsta former. Av dessa uttalanden (s. 45, 68, 76) framgår, att v. Friesen uppfattar ᛏ ᛇ på Krogstastenen som av »misstag brukat för ᛏ». — I en postumt publicerad uppsats om »Möjbro-stenen» (i: Fornvännen 1949) återkommer v. Friesen till Krogstainskriften i samband med att han ger en översikt av vissa norska och svenska urnordiska inskrifter. v. Friesen menar, att man på runologisk grund kan tidfästa Krogstainskriften: runformen ᛋ torde datera inskriften till 400-talet. Den tillhör »det äldre skedet ... tiden före 500». v. Friesen fortsätter: »Möjbro- och Krogstastenarna höra nära samman genom sina bilder. Men Krogsta-stenen är tydligen genomsnittligt senare än Möjbro-stenen och föranledd af denna eller liknande stenar. Möjbro-stenen är utförd af en mästare både hvad runorna och bilden angår — Krogsta-stenen däremot af en i båda styckena föga förfaren man, hvars verk ej var egnadt att locka till efterföljd.»

Alexander Jóhannesson anför i *Grammatik der urnordischen Runeninschriften* (1923) den läsning och tolkning som Bugge hade framlagt i *NIæR* 1. I ljudläran och formläran upptagas buggeska »ord» som exempel (*mwsė*, *eiƿi*, *ainaʀ*).

En mera kritisk inställning till tolkningsförsöken intager C. J. S. Marstrander, när han i *De gotiske runeminnesmerker* (1929) första gången berör Krogstainskriften: »Innskriftene på Vimosehøvlen, Kragehul-, Stabu- og Elgsjöspydene, Krogsta, Tanum og Stenstadstenene og Fonnåsspennen gir intet helt pålitelig grunnlag for en sproglig analyse; de er alle helt eller delvis utydet.» Kritisk är också W. Krause. I *Beiträge zur Runenforschung* (1932) skriver han, i samband med en redogörelse för den magiska skyddsformeln *alu*, att denna formel kunde ersättas »durch eine entsprechende bildliche Darstellung». Som stöd för detta påstående anföres Krogstastenen: »Auf dem Runenstein von Krogsta ... ist auf der einen Seite ... ein sehr primitiv gezeichneter Mann mit abwehrend erhobenen Händen dargestellt. Die danebenstehende Inschrift **mwsėeij**× ist durchaus nicht zu deuten. Auf der Rückseite steht nur das Wort **sėainaʀ**, das höchstwahrscheinlich für **stainaʀ** '(Grab-)Stein' verschrieben ist. Ich möchte nun, angeregt durch eine mündliche Äusserung meines Kollegen W. Ziesemer, annehmen, dass jene Figur die Abwehr symbolisieren und dieselbe magische Wirkung ausüben soll, wie auf den Steinen von Elgesem und Årstad (?) das Wort *alu*. Die Unverletzlichkeit des Grabes soll damit gewährleistet werden.» Stephens' ovan s. 498 återgivna tanke, att Krogstastenens figur skulle föreställa en bedjande kristen, kan enligt Krause icke vara riktig på grund av ristningens ålderdomlighet: »Die *e*-Rune hat hier nämlich die altertümliche Form mit horizontalem Querstrich; die *j*-Rune ist singulär, steht aber in der Mitte zwischen den ältesten Formen und der späteren Form mit nur einem Verbindungsstrich. Der Stein dürfte daher etwa dem Ende des 6. Jahrhunderts angehören. Dass aber zu dieser Zeit Christen in Uppland gewohnt hätten, ist nicht sehr wahrscheinlich, noch weniger, dass diese Christen ganz nach heidnischer Sitte einen Runenstein auf das Grab eines ihrer Toten gesetzt hätten.» Krause sammanfattar: »Wort und Bild einer magischen Handlung können sich in den Runendenkmälern gegenseitig ergänzen oder auch eins für das andere allein stehen ... Neben der Schimpf- und Schaden-Formel *eus* bzw. *ehē* steht die Abwehrformel *alu*, die apotropäischen Zauber bewirkt ... Die *alu*-Formel ist über das gesammte Gebiet des alten Nordens verbreitet. Auf dem Stein von Krogsta ist diese Wortformel durch die entsprechende bildliche Darstellung der Abwehr ersetzt.» — I *Was man in Runen ritzte* (1935) intager Krause samma ståndpunkt. Han tillägger där: »Leider lässt sich die Zeit der Krogsta-Ritzung nicht bestimmen. Die Runen zeigen gemischt ganz alte und recht junge Formen.

Ich vermute, dass es sich um künstlich altertümliche Runenformen handelt, und möchte die Inschrift am ehesten der Zeit um 600 zuweisen.» Dateringen av ristningen är sålunda icke alldeles densamma som i *Beiträge* (1932). Till en avsevärt äldre tid (500-talets början) förlägger Krause ristningen i *Runeninschriften im älteren Futhark* (1937): »Unsicher ist, ob das Wort **sėainaʀ** auf der Rückseite des schwedischen Steins von Krogsta . . . eine Verschreibung für **stainaʀ** ist. Auch die Inschrift **mwsėeij**× auf der Vorderseite dieses Steines ist völlig rätselhaft. Auffällig ist, dass auch hier wieder die sonst seltene *ė*-Rune vorkommt. Die Form der *e*-Rune ᛖ macht einen altertümlichen Eindruck, während die Form der *j*-Rune ᛇ doch wohl eine unmittelbare Vorstufe der Form ᛋ auf dem Lanzenschaft von Kragehul und der *ár*-Rune auf dem Stein von Istaby ist, also kaum viel älter als der Beginn des 6. Jhs. sein kann. Die Figur mit den ausgebreiteten Händen soll vielleicht eine Geste der Abwehr darstellen, um den Frieden des Grabes zu schützen. Das Bildsymbol vertritt hier also die Rolle der Abwehrformel *alu*» . . .

Som ett »besvärjelseredskap» uppfattas Krogstaristningen av A. Nordén. I det avsnitt av uppsatsen *Från Kivik till Eggjum* (1934), som har underrubriken »Runristningar med gengångarbesvärjelser», framhåller Nordén, att figurens ställning »är den typiska för avvärjandet av onda inflytelser, t. ex. de från 'onda ögat'; från medelhavsländernas folk är gesten med den framsträckta handen och de fem utspärrade fingrarna välkänd . . . Jag erinrar om den likartade förklaring, som torde gälla för den bekanta hällristningsfiguren vid Flyhov i Västergötland och dess gelikar å hällristningarna samt de om vissa hällristningsfigurer erinrande bilderna å jyllländska gravurnor från äldre järnåldern.» Nordén fortsätter: »Hittills har Krogstastenens figur närmast uppfattats som en porträttbild av den döde[1], jämförbar med Möjebrostenens ryttarbild, med vilken den att döma av vissa gemensamma drag i teckningen väl är samtidig. Jag har dock svårt att tro, att denna tolkning är riktig. Den prägel av värdig posering, som man väntar sig av en porträttbild och som Möjebroryttaren äger, saknar den bortmotande, skrämmande, fientligt uppträdande Krogsta-mannen alldeles. För mig framstår han som en översättning i bildform av den anonyme magiker, som vi å Nolebystenen sett framträda under formen '**ek**', jag, och som säger sig rista in de från Makterna komna runorna, manande den döde 'in i' högen. I andra inskrifter framträder han ej längre anonym, han är den person, vars namn eller karakteristika ofta utgör runinskriftens hela innehåll . . . Att namnmagien i dessa runristningarnas jag-formler har talrika motstycken inom de antika och orientaliska folkens trolldomskonst är känt: namnet har samma makt som personen, som bär det. I samma mån har hans bild den makten, så har Krogsta-ristaren tydligen (sic!) resonerat.» Nordén slutar med ett delvis överraskande konstaterande: »Inskriften, som alltid förbigås i den moderna runlitteraturen, erbjuder stora svårigheter, och någon erkänd tolkning finns ej. Bredvid mansfiguren på framsidan står en serie runor, som väl sannolikt böra förstås som ordet **mwstuingi**, vad detta nu betyder. På motsvarande ställe på baksidan står ordet **stainaʀ**.»

Då H. Arntz år 1935 utgav *Handbuch der Runenkunde* ansluter han sig oförbehållsamt till Krauses i *Beiträge* (1932) uttalade mening; se ovan s. 501)[2]. I andra upplagan (1944), vilken som bekant över huvud taget har föga gemensamt med den första, har Arntz åtminstone delvis ändrat mening. Han skriver i kapitlet om runornas namn och deras betydelse (a. a. s. 211): »Anscheinend . . . fasste der Germane die Buchstabensform ᚷ als ein Paar gespreizter Hände auf; daraus würde sich am ehesten die Vereinfachung zu ᛉ und ᛣ erklären. Derartige Hände sind uns auf dem Bildstein von *Anderlingen* . . . und auf der Sonnenscheibe von *Tanum* begeg-

[1] Detta konstaterande är knappast riktigt.

[2] Arntz skriver (a. a. s. 265): »Wie nun *eus*, *ehē* durch das Pferdebild vertreten werden kann, so darf auch *alu* durch eine entsprechende bildliche Darstellung ersetzt werden. Diese erblickt *Krause* ansprechend auf dem Stein von *Krogsta* (. . . Ende des 6. Jahrh . . .): es ist darauf ein sehr primitiv gezeichneter Mann mit abwehrend erhobenen Händen dargestellt.»

net ... Mit abwehrend gespreizten Händen ist der Runenmeister noch auf dem Stein von Krogsta (Uppland, um 500 ...) dargestellt.»

I det populärvetenskapliga arbetet *Runenkunde* (1936) framhåller K. Reichardt, att Krogstastenen är hemlighetsfull, »nicht nur weil seine Inschrift scheinbar unüberwindliche Schwierigkeiten macht, sondern weil er die Ritzung einer männlichen Figur mit erhobenen Händen und gespreizten Fingern aufweist ... Ein religiöser Sinn ist hier unverkennbar; wahrscheinlich handelt es sich um einen Abwehrzauber, den der Runenritzer durch diese Bildritzung durchführen will. Die Hindernisse, die sich dem modernen Deuter bieten, werden demnach nicht zufällig sein — der Ritzer hat die Absicht gehabt, eine Geheiminschrift herzustellen, und es ist ihm leider nur allzu gut gelungen.»

Sigurd Agrell ger i sin år 1937 publicerade uppsats *Die Runen auf dem Stein von Krogsta* en för denne forskare karakteristisk tolkning av den dunkla inskriften. Bägge sidornas ristningar äro, säger Agrell, »von Bedeutung für meine Runentheorie. Nur mit Berücksichtigung der *Uþark*-Reihe sind sie ganz verständlich.» Den skadade sista runan i runföljden 1—8 antager Agrell vara **þ**; efter denna runa supplerar han en **i**-runa. Runföljden skall sålunda ha varit **mwsèeijþi**, vilken ger »eine unaussprechbare Buchstabenverbindung ... Sie ist ein mehrmals erörtertes, von niemandem aber erklärtes Rätsel der runologischen Forschung gewesen. Verständlich könnte aber das Ganze dadurch werden, dass man sich bemüht, gemäss irgendwelchem kryptographischen Prinzip eine Deutung zu finden ... Die eigentümliche Runenreihe von Krogsta ... lässt sich auch ... in etwas ganz Lesbares umsetzen.» Krogstainskriftens chiffer skall, enligt Agrell, lösas genom att flytta runorna ett steg »unmittelbar nach links in der Reihenfolge der Runenbrakteate.» Den nya kombination, som på så sätt erhålles, lyder: **egʀ ᚫb ni[un]**. »Ursprünglich hat somit das Kryptogramm aus neun Zeichen bestanden. Dazu stimmt die Deutung[1]: 'Schrecken (entstehe) aus (den) Neun'.» Det första »ordet» **egʀ** skall motsvara got. *agis* n. 'fruktan, skräck', urgerm. **agiz*; den egendomliga formen **egʀ** söker Agrell förklara på följande sätt: »Aus älterem urnord. *agiʀ* kann *egʀ* dadurch entstanden sein, dass *a* vor nachfolgendem *i* zu *e* umgelautet worden war, wonach *iʀ* zu *ʀ* synkopiert wurde. Der *i*-Umlaut von *a* muss (sic!) somit im späteren Urnordisch ziemlich früh aufgetreten sein und auch — wenigstens dialektisch — die kurzsilbigen Stämme betroffen haben, vgl. altgotl. *stefr.* = aisl. *stafr* etc.» Det andra »ordet», **ᚫb**, bereder tolkaren färre svårigheter. Där ser Agrell »eine dem got. *ab* in *ab-u* entsprechende Variante der Präposition *af* 'von'. Diese Variante muss wie gr. *ἀπό* auf eine idg. Form mit betontem auslautendem Vokal zurückgehen.» Det tredje »chifferordet», till hälften skapat av Agrell själv, bereder honom givetvis minst besvär; **ni[un]** »ist die Form des Zahlwortes für 9, die man in einer Zeitperiode, die etwas älter als diejenige des Steines von Stentoften ist, zu erwarten hat. Übrigens ist auch damit zu rechnen, dass sich *-n* in absolutem Auslaut länger behauptet hat als in der Stellung vor einem Konsonanten im Inneren eines Satzes». Agrell slutar sin behandling av figursidans inskrift med följande ord: »Die hier gegebene Deutung eines urspr. aus neun Buchstaben bestehenden Kryptogramms passt sehr gut mit der auf dem Steine befindlichen Bildritzung zusammen, die einen Mann mit erhobenen Händen darstellt, der entweder die Gebärde eines Adoranten ausführt oder drohend vor einer Gefahr warnt. Zahlenmystisch stimmt die aus drei Worten und neun Buchstaben bestehende Zauberformel *egʀ ᚫb niun* genau zu dem, was wir gegenwärtig über die runenmagische Rolle der Zahl 9 (sowie der Zahl 3) wissen» ... Också de tio fingrarna söker Agrell infoga i det talmagiska systemet: »Die zehn Finger der männlichen Figur, die so auffällig gespreizt sind, können sich auf die Zahl der Todesrune beziehen: das zehnte Zeichen in der *Uþark*-Reihe ist die *i*-Rune (aisl. *íss* etc., vgl. *kalt machen* = 'töten' in der magischen Sprache).» — Runföljden 9—15 läser Agrell som **suainaʀ**; runan 10 uppfattar han

[1] Man bör observera, att det endast är i Agrells egen rekonstruktion som runföljden består av nio runor.

nämligen som ett »Kryptogramm, das mit zwei Nebenstrichen anfängt und links nur einen Seitenstab hat ... Wir haben es hier mit einem Kryptogramm für *u* zu tun ... Das Wort [**suainaʀ**] ist offenbar der Prototypus des heutigen schwedischen Namens *Sven* (*Blot-Sven* hiess z.B. ein heidnischer König in Uppland). Dass der Ritzer nach der *s*-Rune ein Zeichen für *u* (nicht *w*) verwendet hat, kann durch die damalige Aussprache bedingt sein.» Av Agrells undersökning framgår, att Krogstainskriften icke kan tolkas med hjälp av hans *uþark*-teori.

Ett öppet sinne för de olika tolkningsmöjligheter som Krogstafiguren erbjuder visar B. Bergman. »Det har framhållits», skriver han i *Uppländsk run- och bildstensristning* (1948), »att bilden skulle ha besvärjande betydelse, skyddande graven mot förstörelse ... Detta är möjligt, men det kan också lika gärna vara en bild av den döde eller kanske av någon gudom. En kristen påverkan skulle eventuellt kunna tänkas.»

Ett uppmärksammat tolkningsförsök har gjorts av C. J. S. Marstrander i *De nordiske runeinnskrifter i eldre alfabet* 1 (1952). Han återger inskriften på följande sätt: »A: **mwsᛏeiᚼ** ... B: **sᛇainaʀ**. Marstrander påpekar bl. a., att alla runformerna äro väl kända utom runan 7 **ᚼ**, vars form är enastående. »Men runen er tydelig en utvikling av *j* runen ᛊ over et mellomstadium **ᚼ**. Den minner fremfor alt om Kragehulspydets ᛋ, men står med sine to skråstreker på et eldre typologisk trinn.» Av denna grund kan inskriften »ikke plaseres blant de eldste innskrifter i det eldre alfabet.» Det till synes anmärkningsvärda förhållandet, att en jämförelsevis ung *j*-runa förekommer vid sidan av de gamla runformerna ᚿ och femledat **s** har, enligt Marstrander, en parallell i Opedalinskriften, »som side om side med ᚿ og 4- og 5-delt *s* og en *ing*-rune også viser en rune ᛜ som ellers ikke forekommer i noen kjent innskrift og derfor vanskelig kan være en gammel rune.» Resultatet av granskningen av runformerna blir, att hos dem finnes intet, »som tyder på at innskriften er arkaiserende og i virkeligheten fra en langt senere tid enn det alfabet den er skrevet i.»

Om runföljden 1–8 (A) framhåller Marstrander, att den består av »7 runer, alle forskjellige, +spor av en 8. rune, og linjen har da etter all sannsynlighet rommet iallfall 8 forskjellige runer. Lest i skriftretningen med sin normale lydverdi gir disse 7 runer ingen mulig eller sannsynlig lydforbindelse. Dette kan tyde på at A enten er redigert i lønnskrift eller danner en magisk rekke på 8 runer. For det siste taler kanskje den omstendighet at linjens runer alle er forskjellige[1], — skjønt avgjørende er dette argument ikke: Rävsals hariwulfs gir jo et kjent mannsnavn på 9 forskjellige runer.»

Runföljden 9–15 (B) skall enligt Marstrander utan tvivel transkriberas **stainaʀ**. Detta kan icke »gjengi mannsnavnet *Steinarr* (av **staina-warijaʀ*, *-harijaʀ*)[2], og da et isolert appellativ stainaʀ 'sten' ingen mening gir, formoder jeg at B skal leses i fortsettelse av A og at Krogstadinnskriften hører til typen hariwulfs stainaʀ (Rävsal), hnabdas hlaiwa (Bø). A rommer i så fall et mannsnavn i genitiv i kryptiske runer.» Vilket detta mansnamn har varit veta vi icke[3]. Marstrander konstaterar för sin del: »Prinsippet for lønnskriften har det ikke lykkes meg å finne.»

Den så livligt diskuterade runan ᛏ »leses av alle *t*, men riktignok på gale premisser. For Krogstads ᛇ er hverken feilskrift for ᛏ eller en variant av ᛏ eller en yngre form av Fonnås ᛏ ... Det er en helt regulær lønnrune i et kjent kryptisk system»: i »ᛇ gir nedre kvist ætten, øvre kvist nummer innen ætten eller omvendt. I lønnskrift bytter som regel Freys og Tys ætt plass, således at ᛇ står for *t*, ikke for *f*.» Samma lönnruna förekommer också i runföljden B,

[1] Marstrander menar sålunda, att runan 8 icke har varit **i**, eftersom denna runa redan förekommer i runföljden (6 **i**). Runspåren tala emellertid för en läsning **i**.

[2] Huruvida det kan återge ett mansnamn *Steinn*, såsom Wimmer menar (se ovan s. 492), uttalar sig däremot icke Marstrander om.

[3] »Innskriften kan for alt vi vet lese hariwulafas stainaʀ» anser Marstrander. Något bättre vore givetvis att gissa på ett namn med 8 runor t. ex. **haukoþuʀ** (gen. **haukoþôʀ**).

vilket enligt Marstrander »er et point i favør av vår oppfatning av at den helt uforståelige A-linjen er redigert i et kryptisk system».

Marstrander avslutar redogörelsen för sin tolkning med att understryka, att den »bygger på det sikre grunnlag som runeformene gir.» Han har klart för sig, »at innskriften viser flere overensstemmelser med Rökinnskriften: Vil man i A få frem en fonetisk mulig lydforbindelse, må ᚹ (som Bugge gjør) leses *u*, en lydverdi som ellers bare er påvist i passusen s a g w m o g m e n i (i eldre runer) på Rökstenen.[1] Videre nytter Rök . . . en lønnskrift som bygger på runen ᛇ ganske som B og sikkert også A i Krogstadinnskriften. Endelig stemmer bruken av en isolert lønnrune i B med Rök.»[2]

Krogstastenens figur har på senare tid behandlats av W. Holmqvist, som söker placera den i dess konsthistoriska sammanhang. I uppsatsen *Ryttaren från Möjbro* (1952) skriver Holmqvist: »Inom den kristligt färgade kontinentalgermanska konsten voro inte endast ryttarbilder ... vanliga. Där förekommo under 500- och 600-talen även en mängd andra kristna motiv, bland dem oranter, antingen stående med höjda armar eller som ryttare. Nu inträffar det märkliga, att vi just i Uppland ha en sådan stående orant, därtill ristad på en runsten med urnordisk inskrift och av detta skäl ofta sammanställd med Möjbrostenen . . . Inskrift och teknik ge också starka skäl

[1] Om man, som Marstrander gör, räknar med att A-sidans inskrift består av »kryptiske runer», torde det vara onödigt att söka »få frem en fonetisk mulig lydforbindelse».

[2] Marstrander fortsätter med en redogörelse för en tolkning, vars möjlighet han hade övervägt, innan han själv hade undersökt Krogstaristningen. Eftersom han ännu 1952 anser den värd att publicera, skall hans tolkning återges här: »*mýss té(e) ár | spáe náR*». Detta översättes 'mus varsle året. Den døde spå!' Man ansluter sig oreserverat till Marstrander, då han skriver, att »mange vil vel ganske tørt si at oversettelsen alene er tilstrekkelig bevis for at tolkningen er forfeilet.» Marstranders kommentar till sin tolkning börjar med en hänvisning till »at sjelen i folketroen tenkes å forlate og vende tilbake til graven i en mus' skikkelse og at slett opptreden og atferd i menneskenes verden varsler død og trengsel, liv, lykke, godt og dårlig år for de levende. 'Musene varsler vinterværet, årsgrøden, dødsfall' (Storaker, Naturrigene i den norske folketro, jf. Norsk Folkeminnesaml. IX 1925, s. 73). Det var en alminnelig tro at var det mye mus i kornlåven om vinteren, ble det god åring neste år (ib. 156). Har musene kort hale, betyr det uår, lang hale god åring. I Lesja forteller gamle folk at 'viss det vart reint snautt for mus, skul' dæ bli svart år' (Norsk Folkem. saml. 29, 1933, s. 118). Haugbuen skal altså varsle året og gjennom musene gi sin spådom til kjenne (tjá) for menneskene. Den dødes synskrets er ubundet av tid og sted, av graven og nutiden, han skuer også inn i fremtiden — derfor søker de levende så ofte hans råd. Til bruken av *tjá* jf. Västgötalagen IV 15. 12 (om den døde kong Erik): *nu hwilæs ben hans i wpsalum oc hawir þær teeth oc oppenbaræt margh faghær iærtingni mæð gudz naðhum.*» Marstrander slutar med att framhålla två svagheter i sin tolkning: »Men ᛇ har bare én nedre kvist og kan derfor ikke leses *b*, *p* (og *stáe náR* gir ingen god mening). Dessuten er en slik sterkt arkaiserende innskrift uten sidestykke i runematerialet.»

För fullständighetens skull skola här några helt dilettantiska tolkningar nämnas. R. C. Rasmussen (1877) läser: **slainar edsluingi**. Han anser sålunda, att inskriften börjar med runföljden 9–15; han läser ᛇ ᛚ som **l**, ᛗ som **e**, ᚹ som **þ** o. s. v. och uppdelar inskriften på följande sätt: **sla in ar ed sluingi.** Det sista av dessa egenartade »ord» uppfattar Rasmussen som *slunginn* 'snedig', 'listig' och presterar tolkningen: »Slaa i Aar. Vær snedig». — En om möjligt ännu djärvare tolkning åstadkommer Ossian Ericson i *Några äldre runinskrifter* (1923). Ericson skriver: »Vem figuren på stenen föreställer, är ingen hemlighet. Bilden vill framställa den korsfäste Frälsaren. Man har också länge anat detta, men inskriften har hittills icke fått någon begriplig tolkning. En sak förtjänar särskild uppmärksamhet. Figuren är ej sammanhängande, utan den övre delen av bålen är vid midjan eller veka livet avskild från underpartiet. Detta kan ej förklaras därmed, att ristaren först blott tecknade bysten av mansfiguren och sedan vid fullteckningen av bilden *oavsiktligt* uraktlät att sammanbinda de båda partierna till ett helt, ty en sådan framställning är ju fullständigt naturvidrig. Det måste alltså ligga något under denna uraktlåtenhet — och vi skola strax få förklaringen . . . Inskriften lyder i sin helhet: *mwsęuingi sęainar*. Runorna på frånsidan av stenen ge vid omställning: *Nasarei*. — Genom metates av de fyra mittrunorna på framsidan erhålles: *Iesu*. På ömse sidor därom stå symmetriskt grupperade två runor, som vid läsning från slutet tillsammans bilda: *ingwm*, d.ä. ingwm = *inguen*. Inskriften, som är ett chiffer, löses sålunda: *Inguen Iesu Nasarei, Jesus' av Nasaret (genomstungna) sida.* — Vad ljus över griften! — Och dock, hur ofattbart! En runsten på latin mitt i Sverige, i Uppland, dit Anskar först 400 eller 300 år senare anlände för att predika evangelium!»

I ett år 1954 publicerat arbete, *Runminnesmärken från äldre tid*, har Ericson ändrat mening. Nu läser han (s)**igniuesum nasarei**, »dvs. **Signum Iesu Nasarei**, 'Jesus' av Nasaret bild el. tecken'.»

Fig. 436. Bronsbeslag från Marchélepot. Efter C. Boulanger, Le cimetière de Marchélepot (Paris 1909), pl. 34.

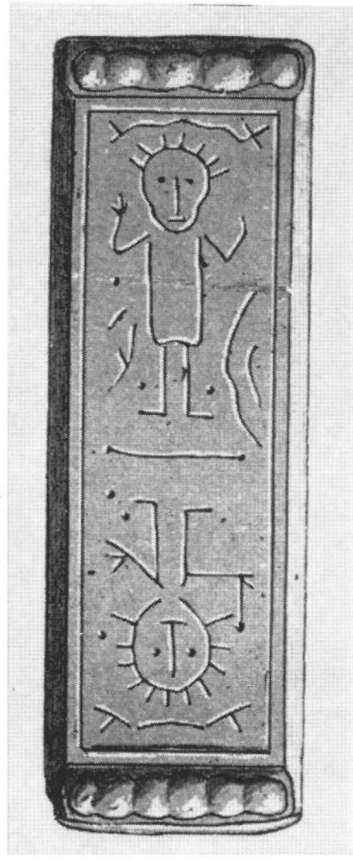

Fig. 437. Bronsbeslag från Marchélepot. Efter C. Boulanger, Le cimetière de Marchélepot (Paris 1909), pl. 29.

för att de båda ristningarna borde vara i stort sett samtidiga. Men hur tafatt och hjälplös förefaller inte Krogstastenens stående orant vid sidan av den elegante Möjbroryttaren. Här, om någonsin, får man klart för sig, hur litet de stilistiska värderingsgrunderna betyda i detta sammanhang. Detta hindrar emellertid inte, att man i den kontinentalgermanska konsten kan finna mängder av exempel, där oranten är minst lika primitivt tecknad, och Krogstaoranten utgör sålunda på intet vis något undantag».

Det hittills senaste tolkningsförslaget har framlagts av Hans-Friedrich Rosenfeld i en uppsats *Der Runenstein von Krogsta und das nord- und westgermanische Demonstrativpronomen „dieser"* (1955). I motsats till tidigare forskare anser Rosenfeld, att Krogstainskriften är »höchst einfach und sicher deutbar». Han tillägger: Inskriften »führt uns hinein in einen äusserst wichtigen Augenblick der urnordischen, ja der nord- und westgermanischen Sprachgeschichte, und wir können aus ihr mehr lernen als aus vielen anderen Runeninschriften zusammengenommen.»

Vad figuren beträffar framhåller Rosenfeld bl. a. följande: »Wir brauchen die Bedeutung dieser gespreizt erhobenen Hände nicht bloss zu vermuten oder zu erraten. Noch bis in die jüngste Vergangenheit erhob der Bauer der Lübtheener Gegend in Südost-Mecklenburg, wenn er in einer Nacht der Zwölften aus seinem Hause trat und die Wolken am Himmel dahinjagen sah, stillschweigend die Arme und wandte die Handflächen mit den gespreizten Fingern den

Fig. 438. Figur på en nyfunnen runhäll vid Fällbro, Täby sn. Ristningen är från 1000-talet.

finsteren Mächten zu, die dort oben ihr Wesen trieben, um sein Haus vor Unheil zu bewahren. Und viele Denkmäler überbrücken die Zeitspanne zwischen dem heutigen Vorkommen und der Zeit des Runensteins von Krogsta. So findet sich die gespreizte Hand als Dämonenabwehrzeichen an dem romanischen Unterteil des Kirchturmes von Lützerode bei Jena und der Mann mit den erhobenen und abwehrend gespreizten Händen im Fachwerk eines Hauses des 16./17. Jahrhunderts in Bauerbach, Kr. Marburg. Und wenn sich genau dieselbe Gestalt bereits auf einer spätbronzezeitlichen Urne in Öster-Hjerring in Dänemark findet, so dürfen wir diese Gebärde mit ihrem symbolischen Gehalt wohl bis in die späte Bronzezeit zurückdatieren. Ja, die von Almgren als der 'Gott mit den grossen Händen' bezeichnete Gestalt auf den bronzezeitlichen Felszeichnungen Schwedens, die stets die eine, oft aber genau wie auf unserem Bilde beide Hände mit gespreizten Fingern erhoben hält, hat gewiss letztlich die gleiche Aufgabe magischer Abwehr aller feindlichen Gewalten.»

Därefter övergår Rosenfeld till tolkningen av inskriften. Dess första runa **m**, som står framför **w** vid sidan av figuren, uppfattas som »Begriffsrune», med betydelsen 'man' eller 'människa': »Es ist kein Zweifel, die Bedeutung dieses *m* in unserer Inschrift ist 'Mann' oder 'Mensch'. Und da die Gestalt durch ihr verlängertes Kinn offenbar als bärtig gekennzeichnet sein soll, so meint das Zeichen gewiss 'Mann' ... Also von diesem Manne handelt die Inschrift, und dieser Mann ist nicht der Tote, sondern der Vertreter eines Zauberkundigen, der die Macht hat, den Frieden des Toten zu verteidigen.»

Med denna uppfattning av inskriftens första runa löser sig enligt Rosenfeld »das Geheimnis der Inschrift ohne Schwierigkeit. Wie die Inschrift von Björketorp beginnt sie auf der Rückseite mit einem Hinweis auf die Vorderseite. Jeder, der sich von der Rückseite dem Steine nähert, soll aufmerksam gemacht werden auf Bild und Inschrift der anderen Seite. Aber dieser Hinweis gibt noch nicht wie in Björketorp einen Inhalt an, sondern es sollen nur alle, insbesondere die bösen Geister wissen, dass auf der anderen Seite einer da ist. Die Rückseite lautet darum 'dieser' bzw. 'jener'; das Wort steht, wie wir sehen werden, zwischen beiden Begriffen in der Mitte. Wir müssten es inhaltsgemäss am besten wiedergeben mit 'Der hier auf der anderen Seite', was sich bei uns aber dann nicht mehr adjektivisch an das nächste anschliessen kann. Es ist dieses *sėainaR*

wie bei uns die weisende Hand, die die Richtung zeigt und zugleich 'Achtung!' ruft, nur dass das *sėainaʀ* eindeutig auf ein männliches Wesen hinweist.» Innan Rosenfeld ur språklig synpunkt förklarar pronomenet *sėainaʀ* på stenens »baksida», återvänder han till figursidans inskrift.

Även runan 2 **w** uppfattar Rosenfeld som en »Begriffsrune». På grund av att runan står »unmittelbar neben den magisch abwehrenden Händen hat sie gewiss jeder richtig als eine Verbform von 'wehren' verstanden», påstår Rosenfeld. »Das *w* bedeutet also 'wehren' in dem alten, uns vor allem noch in 'sich wehren' geläufigen Sinn 'verteidigen, schützen'. Dafür kennt das Altnordische neben der lautlichen Entsprechung unseres 'wehren' auch noch zwei verwandte, diese Bedeutung besonders kennzeichnende jüngere Verben *verna* und *vernda*, aber wir werden wohl in dieser magischen Sphäre gerade an das alte, wenn auch vieldeutigere, unserem 'wehren' genau gleiche an. *verja* als das Urtümlichere und dem Empfinden jener Zeit Näherliegende denken müssen.»

Enligt Rosenfeld har sålunda Krogstainskriften följande lydelse och betydelse: »*sėainaʀ m(annʀ) w(arjiþ) sėeija* 'dieser Mann verteidigt (schützt) sie', d. h. 'die Tote'.» Efter denna tolkning anser sig Rosenfeld kunna konstatera: »Die Inschrift besagt also ohne jede Änderung oder gewaltsame Interpretation genau dasselbe, was uns das Bild des Mannes laut und vernehmlich über alle Jahrhunderte hinweg entgegenruft. Es ist das Grab einer Frau, dem ein Mann zum Hüter gegen Grabfrevler und böse Dämonen gesetzt ist. Den Sinn dieses Bildes hatte man ähnlich vermutet. Kann die Inschrift besser dazu passen?»

Rosenfeld framhåller, att de båda pronomenformerna *sėainaʀ* och *sėeija* behöva en förklaring. Den förstnämnda är sammansatt av *sė* och *ainaʀ*; »*ainaʀ* zeigt uns die Entwicklung des germanischen Demonstrativpronomens **jainaz* = got. *jains* 'jener' in der Lautform, die bisher oft erschlossen, aber noch nicht nachgewiesen ist, nämlich mit dem lautgesetzlichen Verlust des anlautenden *j-* im Nordischen. Die alte 'Jahr'-Rune hat zwar in unserer Inschrift noch die Bedeutung des *j-*, aber bereits eine Form, wie sie der etwa 100 Jahre jüngere Stein von Istaby in der Bedeutung *A* zeigt ... Unsere Inschrift, die auf Grund ihrer Runenformen auf den Anfang des 6. Jh. datiert wird, zeigt uns also zunächst, dass **jainaz* zu dieser Zeit als *ainaʀ* erscheint.» För att hindra sammanblandning med räkneordet *ainaʀ* tillfogas, menar Rosenfeld, ytterligare ett pronomen, nämligen *sė*. Detta urnordiska dubbelpronomen ändrar sig senare: »Später, als dieses *sė* für andere Zwecke mit Beschlag belegt wurde, hat es zu dem Anlaut von *hēr* 'hier' gegriffen und *ainaʀ* in **hainaʀ* umgestaltet» ... En parallell till »die syntaktische Fügung *sėainaʀ*» finner Rosenfeld i »der im historischen Altnordischen noch verhältnismässig häufigen Verbindung von *sa* und *enn* in Gruppen wie *sa enn goðe maðr* (in der Lautform der Sprache unserer Inschrift *sa ainaʀ goda mannʀ*) 'der gute Mann'.»

Den andra 'pronomengruppen', *sė eija*, ger oss, enligt Rosenfeld, två upplysningar: »Erstlich finden wir hier eindeutig den Akk. Sing. Fem. des Personalpronomens got. *is*, nhd. *er*. Die Existenz des Pronomens **is* im Nordischen war bisher umstritten.» Rosenfeld anser, att Krogstainskriften lämnar ett fullt klart exempel på detta pronomen »in genau der Lautform, die wir zu erwarten haben ... Dieses *eija* hatte sich ebenfalls zur Stütze und zur näheren Bestimmung ein *sė* zu Hilfe genommen. Wie unsere Inschrift zeigt, ist dieses unflektiert im Nom. Mask. und im Akk. Fem. in gleicher Lautform verwandt worden.» I en detaljerad utredning, som det skulle föra alltför långt att återge, söker den senaste tolkaren etymologiskt förklara sina två pronomenformer. Den intresserade hänvisas till Rosenfelds egen undersökning (a. a. s. 176 f.) och till hans uppsats *Ingwäonisch he, hi und das Personalpronomen im Germanischen* (i: »Forschungen und Fortschritte», Bd 29:5, 1955).

Den jämförelsevis utförliga översikt, som här har getts av de många försöken att tolka Krogstaristningen, torde ha ådagalagt, att ristningen fortfarande är insvept i ett i stort sett

ogenomträngligt dunkel. Detta beklagliga förhållande ändras icke därav, att en och annan tolkare anser sig ha löst problemet.

Redan Pehr Tham på Dagsnäs uppfattade runföljden 9–15 som ordet **stainaʀ**. Så har runföljden tolkats av Bugge, Wimmer, A. Noreen, Heinzel, Burg, Krause, Nordén och Marstrander. Det är emellertid att märka, att Bugge och efter honom Noreen senare ändrade mening, och att Wimmer icke uppfattade ordet som appellativum utan som mansnamnet *'Sten'*.

Det förefaller, trots de invändningar som kunna göras, rimligast att läsa **stainaʀ** och att uppfatta detta som ett substantiv i nom. sg. — 'sten'. Anledningen till att man vill föredraga denna tolkning är emellertid endast den, att man därmed har möjlighet att infoga Krogstainskriften i ett icke alldeles okänt sammanhang, i en för oss åtminstone något bekant urnordisk inskriftsmiljö. Med en sådan tolkning av den avslutande runföljden kan man nämligen finna några paralleller i urnordiska inskrifter. Vi skulle då här ha ytterligare ett exempel på den primitiva inskriftstypen med ett namn i genitiv följt av substantivet 'sten'. Typen är ju känd från Norge och Sverige under urnordisk tid och från Danmark under tidig vikingatid. Förutsättningen för att räkna Krogstainskriften till denna typ av inskrifter är emellertid, att figursidans inskrift innehåller ett namn i genitiv, och att detta har varit namnet på den döde. (Att 'sten' ej placerades i omedelbar anslutning till det förutsatta namnet utan upptill på en angränsande sida av stenen förklaras av att figursidans ristningsyta icke gav plats för ytterligare sju runor.) Högst betänkligt är det emellertid under sådana omständigheter, att innebörden i runföljden 1–8 **mwsʃeiji** trots flerfaldiga försök icke har avslöjats. De tolkningar som hittills ha sett dagen måste tyvärr alla sägas vara förfelade. Om man förutsätter, att ett personnamn skall dölja sig i runföljden, tvingas man att räkna med antingen att ristaren icke har kunnat tillräckligt mycket för att rista namnet på den döde rätt, eller att han avsiktligt har dolt innebörden, dvs. har använt lönnskrift. Det förefaller som om v. Friesen har tänkt sig den första möjligheten: »Den dilettantism, som så påtagligt röjer sig i teckningen, sträcker sig kanske också till ortografien och runformerna.» Därför är det, enligt v. Friesen, icke särskilt förvånande, att tolkningsförsöken icke ha lett till »något slutgiltigt resultat.» Det torde emellertid vara förenat med en viss svårighet att förklara inskriftens dunkel genom att hänvisa till ristarens dilettantiska ortografi. Egendomligt måste det nämligen i så fall sägas vara, att hans bristfälliga stavning i så hög grad skulle komma att prägla runföljden 1–8 medan runföljden 9–15 i stort sett förefaller att vara rätt ristad. Misslyckades ristaren så fullständigt i sin strävan att skapa ett begripligt ord på den ena sidan av stenen, borde han icke ha lyckats så pass bra på den andra, även om han, när han ristade ordet 'sten', kunde ha haft förebilder att gå efter. I det sammanhanget bör det understrykas, att båda runföljderna utan tvivel äro ristade av samme man; dessutom bör det framhållas, att åsikten att figuren är dilettantiskt ristad icke är riktig. Figuren är primitiv, icke dilettantisk.

Under sådana omständigheter torde den andra möjligheten trots allt vara att föredraga, nämligen att runföljden 1–8 består av en lönnskrift. I det fallet kunde man nämligen tänka sig, att ristaren har inskränkt sig till att rista den dödes namn i lönnskrift, medan det ofarliga substantivet 'sten' ristades på vanligt sätt. Men så länge som man icke har funnit principen för den kryptiska inskriften, måste tankegången betecknas som en gissning. Det kan icke förnekas, att Krogstainskriftens gåta är olöst, kanske olöslig.

Frågan om från vilken tid ristningen härrör har besvarats på olika sätt. Stephens: 400–500, Bugge: 650–700, Wimmer: 500–600, A. Noreen (1923): omkring 500, v. Friesen: 400-talet, Alexander Jóhannesson: omkring 600, Krause: omkring 600; Marstrander: »Krogstadinnskriften kan ... ikke plaseres blant de eldste innskrifter i det eldre alfabet.»

Då det gäller att tidfästa ristningen lämnar oss figuren bistånd. Dess primitiva typ, dess

naivitet, har framhållits, liksom likheten med hällristningarnas figurer[1]. Denna allmänna och icke särskilt slående likhet med bronsålderns figurframställningar kan ju icke ge någon ledning till en närmare tidfästning. De forskare (Krause och andra), som uppfatta Krogstastenens figur som ett skydd för graven — »eine bildliche Darstellung der Abwehr»[2] — ha icke framdragit några stilistiska paralleller till figurframställningen. Likväl förefaller en jämförelse med likartade figurer inom den kontinentalgermanska konsten värd att göra.

Redan några av Krogstaristningens äldre uttolkare, t. ex. K. A. Hagson och Stephens, tänkte sig, att figuren skulle föreställa en bedjande man, en »orant». Sådana stående oranter förekomma »inom den kristligt färgade kontinentalgermanska konsten . . . under 500–600-talen», påpekar W. Holmqvist i sin ovan s. 505 f. citerade uppsats. Om man skulle våga en datering av Krogstaristningen på denna grund, måste man uttrycka sig med stor försiktighet. Man får inskränka sig till att säga, att det förefaller som om ristningen knappast kan vara äldre än från 500-talets mitt; en sådan tidfästning omöjliggöres icke av runformerna.

Det är sålunda mycket litet som vi veta om Krogstaristningen, trots den möda som har offrats på dess tolkning. Anledningen till att mödan icke mycket har ökat vår kunskap, är naturligtvis i grund och botten den, att vår kännedom om den miljö, i vilken monumentet har skapats, är så utomordentligt bristfällig. Man tvingas nog att konstatera, att Krogstastenens gåta kommer att förbli olöst till den dag, då genom nya fynd tidens dunkel har blivit mera genomträngligt. Det förefaller emellertid föga troligt, att dylika fynd komma att göras. Däremot är det högst sannolikt, att spekulationerna om Krogstastenen komma att fortsätta.

Långörn, Tuna sn.

Se Långörn, Alunda sn.

1126. Alunda kyrka.

Pl. 114.

Litteratur: B 571, L 278. J. Bureus, F a 6 s. 2, s. 45 n:r 26 (Bureus' egen uppteckning), s. 190 n:r 127 (Rhezelius), F a 5 n:r 6; J. Rhezelius, Monumenta Uplandica (F c 6), s. 205 (tryckt i UFT h. 32, 1915, s. 65); Ransakningarna 1667–84; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 112; UFT h. 1 (1871), s. 12; C. Silwer, Alunda bebyggelsehistoria

[1] Sålunda skriver t. ex. Wimmer (i *Die Runenschrift*, s. 171): »Auch zu bildlichen darstellungen, die auf vielen runendenkmälern aus der jüngeren eisenzeit eine so grosse rolle spielen, finden sich die ersten ansätze auf denkmälern mit älteren runen. Wenn ich von den merkwürdigen künstlerischen darstellungen auf dem goldenen horne absehe sowie von den brakteaten . . ., so spielen jedoch bildliche darstellungen auf den älteren runendenkmälern eine höchst untergeordnete rolle. Von diesen haben nämlich nur die beiden upländischen steine von Krogstad und Möjebro ein paar einfache darstellungen, der erstere die eines mannes mit aufgehobenen händen, der zweite die eines mannes zu pferde. Gewiss lassen sich ähnliche derartige umrisse auch auf einzelnen runensteinen aus der jüngeren eisenzeit nachweisen; aber die 'bilder' der steine von Krogstad und Möjebro führen doch meine gedanken weit eher zu den felsenritzungen ('hällristningar') der broncezeit als zu den oft mit grosser kunstfertigkeit und tüchtigkeit ausgeführten bildlichen darstellungen, die auf vielen runensteinen aus der jüngeren eisenzeit vorkommen». (Hur Wimmer inför Möjbroryttaren kan komma att tänka på hällristningarnas starkt stiliserade djurbilder är svårt att förstå. Däremot är sammanställningen av den primitiva Krogstafiguren med bronsålderns figurframställning i viss mån berättigad, även om huvudet, armarna och händerna ingalunda ha några för hällristningarna karakteristiska drag. Likheten med hällristningarna betonas också för starkt av Rosenfeld; se ovan s. 507.)

[2] Om Krauses uppfattning se ovan s. 501 f. Samma uppfattning av figurens innebörd har Karl Helm, som i ett av sina senaste arbeten har uttalat sig i frågan. I *Altgermanische Religionsgeschichte* 2: 2 (1953) skriver Helm: »Dass zum Zweck eines Zaubers ein magisches Sinnzeichen ganz für sich allein auf einem Gegenstand angebracht wurde, ist im westgermanischen Gebiet kaum mit Sicherheit bezeugt.» På ett av pilskaften från Nydam finnes, fortsätter Helm, ett tecken, »das der späteren Abwehrrune ᛉ nahe steht'. Detta tecken »pflegt man als ein dieser Rune vorausgehendes magisches Symbol zu betrachten und leitet es von einer die Arme hoch zur Abwehr erhebenden menschlichen Figur ab, wie sie auf dem Stein von Krogsta dargestellt ist».